

DOI No: <http://dx.doi.org/10.29228/Joh.62122>

Makale türü: Araştırma makalesi		Article type: Research article
Geliş tarihi	22.04.2022	Submitted date
Kabul tarihi	10.06.2022	Accepted date
Elektronik yayın tarihi	30.06.2022	Online publishing date

Atıf Bilgisi / Reference Information

Tekdal, D. (2022). Osmanlı Son Döneminde Kaza İdare Yapısı ve İdarecileri: Akçadağ Kazası Örneği (1870-1920). *Journal of History School*, 58, 2104-2147.

OSMANLI SON DÖNEMİNDE KAZA İDARE YAPISI VE İDARECİLERİ: AKÇADAĞ KAZASI ÖRNEĞİ (1870-1920)

Danyal TEKDAL¹

Öz

Tanzimat dönemi Osmanlı taşra reformlarını somut olarak görebilmenin en iyi yolu, uygulama alanlarına ve uygulayıcılarına bakmaktır. 1871'den sonra büyük oranda şekillenen vilayet, sancak, kaza ve nahiye düzeyindeki idarî teşkilat ve bunların başındaki mülkî amirlerle yürütülen bu sürecin başarı düzeyini belirleyen önemli etkenlerden birisi de hiç şüphesiz taşra idarecileridir. Buradan hareketle, 1870-1920 yılları arasında Malatya sancağına bağlı olan Akçadağ kazası özelinde devletin reformlarının yansımaları izlenebilmektedir. Elli yıllık periyotta meydana gelen idarî gelişmelere paralel olarak Akçadağ kazasında merkezden atanan otuz beş kaymakam görev yapmıştır. Vilayet ve sancak düzeyinde olduğu üzere, kaza idaresinde de sıklıkla yaşanan görevden ayrılma ve göreve başlamalar doğal olarak idarî istikrarsızlığı da beraberinde getirmiştir. Bunun bir sebebi kaymakamların idarî yönden ortaya koyduğu zafiyetler ve şahsi sorunlar iken öteki sebebi yereldeki vatandaşlarca iletilen şikâyetlerin sebep olduğu soruşturmalardır. Kaymakamlara idarî yönden kaza idare meclisi ile birlikte nâib, mal müdürü, tahrirat kâtibi, nüfus memuru, sandık emini ve telgraf memuru gibi diğer görevliler eşlik etmişlerdir. Kaymakamların idarî açıdan verdikleri kararlarda, yetişme tarzları ve idarî tecrübeleri büyük öneme sahiptir. Bundan dolayı önceki görevleri, doğum tarihleri, eğitim durumları, atama ve yer değiştirme usulleri ile emeklilik, maaş, soruşturma ve ceza gibi gelişmeleri birçok açıdan detayları ile birlikte ele alınmıştır. Dönemin sonunda konumunu koruyan Akçadağ, Malatya'nın bir kazası olarak Cumhuriyet'e intikal etmiştir. Bu statüsünü günümüzde de devam ettirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Taşra İdaresi, Akçadağ, Kaymakam, Kaza İdaresi

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, tekaldanyal@gmail.com, Orcid: 0000-0002-7071-0548

District Administration Structure and Managers in the Late Ottoman Period: The Case of Akçadağ District (1870-1920)

Abstract

The best way to see the Tanzimat-Era Ottoman provincial reforms concretely is to look at their application areas and implementers. Undoubtedly, one of the important factors determining the level of success of this process, which was carried out with the administrative organization at the level of province, sanjak, district and township, which was shaped to a large extent after 1871, and the civil chiefs at the head of them, is undoubtedly the provincial administrators. From this point of view, the reflections of the reforms of the state can be observed in the Akçadağ district, which was connected to the Malatya sanjak between 1870-1920. In parallel with the administrative developments that took place in the fifty-year period, thirty-five district governors appointed from the center served in the Akçadağ district. As in the province and sanjak level, leaving the duty and taking office frequently in the district administration naturally brought along administrative instability. One reason for this is the administrative weaknesses and personal problems revealed by the district governors, while the other reason is the investigations caused by the complaints made by the local citizens. The district governors were accompanied administratively by other officials such as the district administrative council, the naib, the property manager, the registration clerk, the civil registry officer, the ballot box trustee and the telegraph officer. In the administrative decisions of the district governors, their upbringing and administrative experience are of great importance. For this reason, his previous duties, birth dates, educational status, appointment and relocation procedures, and developments such as retirement, salary, investigation and punishment are discussed in detail in many aspects. Akçadağ, which preserved its position at the end of the period, was transferred to the Republic as a district of Malatya. It maintains this status even today.

Keywords: Ottoman Provincial Administration, Akçadağ, District Governor, County Administration

GİRİŞ

Osmanlı Devleti, klasik dönemin üstün gücünü askerî ve siyasal yönden kademeli olarak kaybetmiş olmasına rağmen, Tanzimat ile başlayan hızlı modernleşme gayretine kadar mevcut sistemini büyük oranda muhafaza edebilmiştir.² Osmanlı Devleti'nin geleneksel idare biçiminde ülke eyaletlere taksim edilmiştir. Eyaletlere ayrılmış olan taşra idaresinde daha ziyade tımar sistemi esas alınarak mülkî amirler yetkilendirilmiştir.³ Sancakların bir araya

² İlber Ortaylı, *Türkiye Teşkilât ve İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat, 2008, s.348.

³ Halil İnalçık, *Osmanlı İdare ve Ekonomi Tarihi*, İsam Yayınları, 2018, s.86.

getirilmesiyle oluşturulan eyaletlerin başına beylerbeyi/vali görevlendirilmiştir.⁴ İdarî açıdan bu dönemde taşra teşkilatı, eyalet, sancak ve kaza esasına göre teşekkül etmiş ve bunların her birinde yürütme ve yargı kurumunun birer temsilcisi görev yapmıştır.⁵ Osmanlı Devleti, *Vülât-ı İzâm ve Mutasarrıfın-i Kirâm ve Kâimekâmların ve Müdürlerin Vezâifini Şümûl Ta'limâtı* ile 22 Eylül 1858 tarihinde taşra idaresinde yeni bir düzenlemeye gitmiştir. Bu talimatla devlet toprakları eyalet, liva, kaza ve köy olarak belirlenmiş ve eyaletlerin başına valiler, livaların başına kaymakamlar ve kazaların başına da müdürlerin tayin edilmesi uygun görülmüştür. Mülkî amir ile memurların görev ve sorumlulukları da aynı talimatta detaylandırılmıştır.⁶ Bu dönemde eyalet ve vilayet kavramları yer yer birbirinin yerine kullanılmış ise de 8 Ekim 1864'de ilan edilen *Tuna Vilayeti Nizâmnamesi*'yle⁷ eyalet kavramının yerini vilayet kavramı tam olarak almıştır.⁸ Osmanlı taşra idaresini yeniden şekillendiren 1864 yılındaki bu düzenlemeyle vilayet sancaklara, sancaklar kazalara, kazalar köylere bölünmüştür. Sırasıyla vali, mutasarrıf, kaymakam ve muhtarlarla buralar idare edilmiştir. Muhtarlar dışındaki mülkî amirlerin tamamı merkezden görevlendirilmiştir. Vilayet, sancak ve kazalarda mülkî amir başkanlığında birer idare meclisi de teşekkül etmiştir.⁹ Vali kendi sorumluluğu altındaki bütün idarî birimlerden sorumlu kişilerin başı olarak konumlanmıştı.¹⁰ Fransız departman

⁴ Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, TTK Yayınları, 1997, s.10.

⁵ Halime Doğru, *XVIII. Yüzyıla Kadar Osmanlı Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Görüntüsü*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1995, s.192; Mehmet Yaşar Ertaş, *Tanzimat Döneminde Beşiri Kaza Müdürlüğü*, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Mayıs 2012, S.25, s.27-28.

⁶ Fatih Sadık Torun, "Osmanlı Taşra İdaresinin Yeniden Yapılanma Süreci (1842-1876)", *Karadeniz Araştırmaları*, Kış 2012, S.32, s.92.

⁷ Bu nizâmname dört bölümden müteşekkildir. Nizâmnamenin tam metni için bkz. *Düstür, Tertip I, C.I*, Defa-i Sâniye, İstanbul Matbaa-i Amire, H.1282 (M.1865), s.517-536; Nizâmname, daha önce Niş, Silistre ve Vidin'den oluşmuş Tuna vilayetinde uygulamaya konulmuştur. Bu nizâmname ile eyalet yerine artık vilayet kavramı idarî bir terim olarak kullanılmaya başlanmıştır. Abdülhamit Kırmızı, *Abdülhamid'in Valileri-Osmanlı Vilayet İdaresi 1895-1908*, 2007, s.26; Nizâmname ile ilgili daha geniş değerlendirme için bkz. Selda Kaya Kılıç, "1864 Vilayet Nizâmnamesi'nin Tuna Vilayetinde Uygulanması ve Mithat Paşa", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.24, S.37, 2005, s.99-111.

⁸ Kırmızı, *a.g.e.*, s. 26.

⁹ Roderic H. Davison, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform*, (Çev. Osman Akınhay), C.I., Papirüs Yayınevi, 1997, s.168-169.

¹⁰ Engelhardt, *Tanzimat ve Türkiye*, Kaknüs Yayınları, 1999, s.185; Kırmızı, *a.g.e.*, s.32.

sistemi¹¹ örnek alınarak yapılandırıldığı düşünülen bu nizâmnâmeyle birlikte vilayetlerin bu sisteme geçmeye başladığı söylenebilir.

Osmanlı Devleti'nde ilk olarak Bosna, Erzurum ve Şam vilayetlerindeki başarılı örnek uygulamalarını müteakip bütün vilayetleri kapsayacak şekilde bazı değişikliklere gidilmiş ve 1867'de *Vilâyet Nizâmnâmesi* adı altında yeni bir metin oluşturularak uygulama safhasına alınmıştır.¹² 1864 yılından itibaren, Osmanlı Asya'sında 16 vilayet (74 sancak), Rumeli'de 10 vilayet (44 sancak) ve Osmanlı Afrika'sında 1 vilayet (5 sancak) bu sisteme dâhil olmuştur.¹³ Nizâmnâmeyle ilerleyen zamanda ihtiyaç duyuldukça talimatlar eklenmiştir. 1868'de *Girid Nizâmnâmesi* hazırlanmış ve bu süreçte 1867 tarihli nizâmnâmede de bazı değişiklikler yapılmıştır. Nihayetinde gerekli değişiklikler yapılarak 22 Ocak 1871'de *İdâre-i Umûmiyye-i Vilâyat Nizâmnâmesi* adıyla yayımlanmıştır.¹⁴ Bu nizâmnâme ile vilayet idarî yapısı büyükten küçüğe doğru valilerin idaresinde vilayet, mutasarrıfların idaresinde sancak, kaymakamların idaresinde kaza, müdürlerin idaresinde nahiye ve muhtarların idaresinde köy olarak sınıflandırılmıştır.¹⁵ Nahiyeler ilk defa bir idarî yönetim birimi olarak teşekkül etmiştir. Nahiyelerin başına da ilk başlarda yerelden atamalar yapılırken ilerleyen süreçte onlar da merkezden tayin edilir olmuştur.¹⁶ İhtiyaca binaen bu nizâmnâmeyle ek olarak 21 Şubat 1876 tarihinde kırk maddelik bir metin *İdâre-i Umûmiyye-i Vilâyatlar Hakkında Talimat* adıyla vilayetlere gönderilmiştir.¹⁷ 1871 tarihli nizâmnâme ile 1913 yılında İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından çıkarılacak yeni kanuna kadar, yaklaşık kırk iki yıl sürecek yeni bir döneme girilmiştir.¹⁸ Böylece Osmanlı idarî sisteminin içerisinde kazalar, başında kaymakamın bulunduğu sancaktan küçük ve nahiyeden büyük orta ölçekte bir

¹¹ Osmanlı Devleti'nin coğrafi birimlerinin genişliği ve idarî olarak alt birimlere kadar nüfuz edememesi noktasında III. Napolyon'un Fransa'sındaki sistemden farklılaşmaktadır. Kırmızı, *a.g.e.*, s. 32.

¹² *Düstür*, Tertip I, C.I., s.608-624; Eric Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, 7.Baskı, İletişim Yayınları, 2000, s.93-94.

¹³ Ortaylı, *Türkiye Teşkilatı*..., s.430.

¹⁴ *Düstür*, Tertip I, C.I., s.625-651; 1864 yılındaki nizâmnâme ile birlikte Tuna (Bulgaristan) vilayetinde uygulama safhasında elde edilen başarılı neticeler 1871 Nizâmnâmesi'nin teşekkülünü ve uygulama alanının genişlemesini sağlamıştır. İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Timaş Yayınları, 2010, s.175.

¹⁵ Kırmızı, *a.g.e.*, s. 31.

¹⁶ Ortaylı, *Türkiye Teşkilatı*..., s.432.

¹⁷ Kırmızı, *a.g.e.*, s. 34.

¹⁸ Mehmet Seyitdanlıoğlu, "Yerel Yönetim Metinleri (VI): 1871 Vilayet Nizâmnâmesi ve Getirdikleri", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Eylül 1996, S.5/5, s.90.

yerleşim birimi olarak konumlanmıştır. Akçadağ da bir kazada bulunması gereken asgari şartları sağlaması dolayısıyla bu statüde idare edilmiştir.

Akçadağ kaymakamına kaza işlerin sevk ve idaresinde nâib, mal müdürü, tahrirat kâtibi, nüfus memuru, sandık emini, telgraf memuru ve nahiye müdürleri ile birlikte Kaza İdare Meclisi de yardımcı olmuştur. Kaza İdare Meclisi diğer idarî birimlerde olduğu üzere mülkî amire danışmanlık hizmeti yürütmekte ve bir üst makama karşı sorumluluk taşımaktaydı. Bu konuda Akçadağ kaymakamlığı, Malatya mutasarrıflığına karşı sorumluluk taşımıştır. Akçadağ'ın kaza statüsünü aldığı tarihten Cumhuriyet'e kadar idare meclisinin üye sayısının değiştiği görülmektedir. 1889/1890 yılındaki kayıtlarda doğal üye sayısı üç iken seçilmiş üye sayısı ikidir.¹⁹ İlerleyen yıllarda doğal üye sayısı sabit kalırken seçilmiş üye sayısı dörde çıkmıştır. Bunu örneklendirmek üzere 1907-1908 yılında görev yapmış Akçadağ İdare Meclisi'nin görevlileri tablo halinde aşağıdadır.²⁰

Tablo 1
1907/1908 Yılı Akçadağ Kazası İdare Meclisi

Reis Halid Hüsrev Efendi (Kaymakam)	
Atanmış / Daimi Üyeler	Seçilmiş / Geçici Üyeler
Ahmed Osman Efendi (Nâib)	Hacı Mustafa Efendi
Mustafa Efendi (Mal Müdürü V.)	Ahmed Ağa
Ahmed Cemal Efendi (Tahrirat Kâtibi)	Elhas Ağa
	Battal Efendi

Tablodan da anlaşıldığı üzere devletin kazadaki en önemli (mülkî, adlî ve malî) bürokratik memurları doğal yani daimi üye iken diğerleri seçilerek gelen üyelere oluşmuştur. Seçilen üyelerin içerisinde gayrimüslim bir üyenin var olması yereldeki tüm tarafların temsili noktasında dikkati çekmektedir. Kaymakamın karar alma sürecine danışmanlık statüsüyle destek veren bu meclis, taşrada müzakere ve ortak akıl ile karar alma sürecinin işlenmesine olanak sağlamıştır. Bu açıdan Tanzimat'ın hedeflediği meclisli idare mekanizmasının kaza ölçeğinde hayata geçirilmesine önemli bir katkı sunduğu ifade edilebilir.

Osmanlı son dönemi taşra yapısı ile ilgili münferit çalışmalar ziyadesiyle yapılmıştır. Zira son dönemde yerel tarihe olan ilgi artış kaydetmiş ve bu alanda emek veren kişi sayısında da önemli bir artış meydana gelmiştir. Bu kapsamda Anadolu coğrafyası hakkında yapılmış çalışmalara yakın tarihten örnek olarak Ekrem Akman'ın 2021'da kaleme aldığı "Siverek Şehir, Mekân ve İnsan" adlı

¹⁹ SVM., H. 1307 (M.1889-1890), s.59.

²⁰ SVM., H.1325 (M.1907-1908), s.89.

çalışması gösterilebilir. Adı geçen çalışmada Siverek'in idarî değişim süreci ve idarecilerini merkeze alan bir içerik sunulmuştur.²¹ Benzeri içerikle ele alınan çalışmalar birçok Osmanlı sancak ve kazası için de yapılmıştır. Fakat Malatya sancağına bağlı kazalar ölçeğinde belirtilen içerikle çalışmaya tesadüf edilmemiş olması, bu çalışmanın ortaya çıkışının gerekçesini oluşturmuştur. Yapılan bu çalışmada Osmanlı Devleti'nin taşra reformlarının kaza ölçeğindeki yansımaları Malatya'ya bağlı Akçadağ kazası özelinde incelenmiştir. Kazanın idarî gelişimi ile birlikte reformların buradaki temsilcisi konumundaki kaymakamların aldıkları eğitimden, atama ve yer değiştirme şekillerine; maaş durumlarından geçirdikleri soruşturmaya kadar birçok konu başlığı ele alınmıştır. Böylece Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte Akçadağ'ın idarî yapısı ile idarecileri bağlamında burada meydana gelen gelişmeler bütünsel olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla öncelikle idarî reformlar kapsamında taşrada yapılmış değişiklikler ve Akçadağ kazasının geçirdiği idarî ve siyasî değişim ele alındıktan sonra idareciler ile ilgili diğer detaylar paylaşılmıştır.

1. Akçadağ Kazasının Mülkî ve İdari Açından Tarihsel Gelişimi

Akçadağ, eski kaynaklarda “Arga” olarak kaydedilmiştir. Buradaki ilk yerleşim M.Ö. 111'de başlamış ve Geç Hitit, Roma ve Bizans ile devam etmiştir.²² Hititlerin bu bölgedeki etkinliği arkeolojik kazılarla anlaşılmıştır. Geçiş noktası olması dolayısıyla birçok devletin hâkimiyet alanı olarak ele geçirilmiş olan bu merkez, tarihi süreç içerisinde büyük oranda Malatya ile benzer bir seyir izlemiştir. Bizans ve Selçuklu arasındaki hâkimiyet mücadelesi sonrasında Tokat-Niksar'da kurulan Danişmentogulları beyliği topraklarına dâhil olan Akçadağ, Haçlı Seferleri sonucunda 1105 tarihinde Anadolu Selçuklu hâkimiyeti altına girmiştir. 1226 yılına kadar Akçadağ, Danişmentliler ile Anadolu Selçukluları arasında el değiştirmiştir. 1282'de Moğol istilasından burası da nasibini almıştır. 1400 yılında Timur'un istilasına uğramıştır. Bu tarihten Osmanlı hâkimiyetine girdiği 1516 yılına kadar burası sırasıyla İlhanlılar, Memlüklüler, Dulkadirler, Eretnalılar, Akkoyunlular, Osmanlılar ve Timurlular tarafından idare edilmiştir. 1516'da Osmanlı hâkimiyetine kalıcı olarak girmesini müteakip 1560'ya kadar tahriri tamamlanmıştır.²³ Yapılan tahrir ile birlikte idarî konumu da açığa çıkarılmıştır. Buna göre Akçadağ, nahiye statüsünde Malatya

²¹ Çalışma hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Ekrem Akman, *Siverek, Şehir, Mekân ve İnsan*, Çizgi Kitabevi, 2021.

²² Coğrafi, Ekonomik, Sosyal, Kültürel ve Tarihi Yönleriyle Malatya 1996, Malatya Valiliği Yayınları, 1996, s.51.

²³ URL-1.

kazasına bağlıdır. ²⁴ Karagöz, 16.yüzyılda Akçadağ'ın Malatya kazasına bağlı 44 köyü olan bir nahiye olduğunu, 17. ve 18. yüzyılda bu statüsünün değişmediğini kaydetmiştir. ²⁵ Akçadağ'ın bu konumunun Tanzimat dönemine geldiğinde korunduğu ifade edilebilir.

Akçadağ'ın idarî tarihine bakıldığında zaman içerisinde farklı idarî statü ve merkezlere bağlı olarak idare edildiği anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda 1846-1925 yılları arasında kazanın bağlı olduğu yerler ile idarî statüsüne dair hazırlanan tablo aşağıda verilmiştir. ²⁶

Tablo 2

Akçadağ'ın 1846-1925 Yılları Arasındaki İdari Yapısı

Tarih	Eyalet/Vilayet	Sancak	Kaza	Nahiye
1846-59	Harput	Harput	Akçadağ	-
1863	Harput	Harput	-	Akçadağ
1864-65	Ma'mûratü'l-azîz	Harput	Akçadağ	-
1866-67	Diyarbakir	Malatya	-	Akçadağ
1868-69	Diyarbakir	Ma'mûratü'l-azîz	Malatya	Akçadağ
1870-71	Diyarbakir	Malatya	Akçadağ	Kürne, Kürecik, Kürdabad
1872-76	Diyarbakir	Malatya	Akçadağ	Kürne, Kürecik, Hekimhan, Kürdabad
1877-81	Diyarbakir	Malatya	Akçadağ	Kürne, Kürecik, Hekimhan, İzoli
1882-83	Diyarbakir	Malatya	Akçadağ	Kürne, Kürecik, Hekimhan
1883-84 ²⁷	Ma'mûratü'l-azîz	Malatya	Akçadağ	Kürne, Kürecik, Hekimhan

²⁴ Akçadağ'a bağlı olan köy isimleri için bkz. Gökür Gögebakan, *XVI. Yüzyılda Malatya Kazası (1516-1560)*, Malatya Belediyesi Kültür Yayınları, 2002, s. 278-289.

²⁵ Mehmet Karagöz, *XVII. ve XVIII. Asırlarda Malatya Kazası (1650-1750)*, Karizma Yayınları, 2003, s.102, 103, 104; Mehmet Karagöz, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Taşra Teşkilatında Malatya (1839-1924), *İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi*, 2021, 5 (2), s.245.

²⁶ Tablo için kullanılan kaynaklar şunlardır: H. 1286 (M.1869-1870) – H.1300 (M.1883) tarihleri arasındaki Diyarbakir Vilâyet Sâlnâmeleri; H.1301 (M.1883)-H.1325 (M.1908) tarihleri arasındaki Ma'mûratü'l-azîz Vilayet Sâlnâmeleri; 1924-1925 Tarihli Türkiye Cumhuriyeti Devlet Sâlnâmesi, Matbaa-i Amire, İstanbul 1926, s. 846; Süleyman Yapıcı, *Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Malatya (1869-1908)*, Malatya Kitaplığı Yayınları, İstanbul 2014, 36-38; Ahmet Aksın, Osmanlı Döneminde Harput'un (Ma'muratü'l-aziz) İdari Yapısı, *Tarih Yolunda Bir Ömür Ergün Öz Akçora Armağanı*, A. Aksın, Y. Haykır ve F. (Ed.), C.I, Hiper Yayın, 2019, s.400-405.

²⁷ V. Cuinet de Akçadağ'ın idarî şeması ve nahiye isimlerini teyit etmiştir. Ek olarak 200 köye de sahip olduğu bilgisini paylaşmıştır. Vital Cuinet (1891). *La Turquie D'Asie*

Osmanlı Son Döneminde Kaza İdare Yapısı ve İdarecileri: Akçadağ Kazası Örneği...

1885-96	Ma'mûratü'l -azîz	Malatya	Akçadağ	Kürne, Kürecik, Hekimhan, Ayvalidere
1897-1906	Ma'mûratü'l -azîz	Malatya	Akçadağ	Kürne, Hekimhan, Ayvalı, Hasan Çelebi, Polad, Levendoglu, Kasimoğlu
1907-09	Ma'mûratü'l -azîz	Malatya	Akçadağ	Gelengeç/Kürne, Hekimhan, Hasan Çelebi, Polad, Levend, Bulanık
1912-13	Ma'mûratü'l -azîz	Malatya	Akçadağ	Kürecik/Kepez, Hekimhan, Hasan Çelebi, Polad, Levend, Gelengeç/Kürne
1924-25 ²⁸	Malatya	-	Akçadağ	Kürecik, Levend, Sürgü ve Arga

Akçadağ, 1846-1859 tarihleri arasında Harput eyaletinin merkez sancağı olan Harput sancağının bir kazası olarak konumlanmıştır.²⁹ Bu tarihten sonraki bazı kayıtlarda nahiye düzeyinde idare edildiği kaydedilmiştir. Buranın idarî statüsünün değiştirilmesine dair Erzurum Valisi İsmail Efendi tarafından Sadaret'e 25 Mart 1863 tarihinde gönderilen mektupta özetle Akçadağ nahiyesi müdürlüğünün lağvı ve Malatya merkeze doğrudan bağlanması teklif edilmiştir. Buna gerekçe olarak da Akçadağ nahiye müdürlerinin Malatya merkezde buldukları ve zaten Akçadağ dağına gitmediklerini bundan dolayı bunlara gereksiz yere maaş verildiği gösterilmiştir. Buna ek olarak Akçadağ'daki yönetim boşluğunun her an asayiş olaylarının yaşanmasına sebebiyet vereceği de dile getirilmiştir.³⁰ 1864 yılında Harput, eyaletten vilayete dönüşünce 1867'de ismi Ma'mûratü'l-azîz vilayeti olmuş ve merkez kazası Harput olarak kalmaya devam etmiştir. Akçadağ, Harput livasına kaza statüsünde bağlılığını devam ettirmiştir.³¹ Akçadağ, 1866-67 yıllarında ise Diyarbakir vilayetine bağlı Malatya kazasının bir nahiyesi olarak konumlanmıştır.³² 1868-69 yılından itibaren Diyarbakir vilayetine tabi Ma'mûratü'l-azîz sancağına bağlı Malatya kazasının nahiyesi

(*Geographie Administrative Statistique Descriptive et Raisonnee de Chaque Province de L'asie – Mineure*), C.II, Paris, s. 382, 383.

²⁸ Akçadağ bu konumunu 1929 yılına kadar korumuştur. Detaylar için bkz. 1926-27 Tarihli T.C. Devlet Salnamesi, Matbuat Müdüriyeti Umumi, İstanbul 1927, s.1122; 1927-28 Tarihli T.C. Devlet Salnamesi, Matbuat Müdüriyeti Umumi, İstanbul 1928, s.1220; 1928-29 Tarihli T.C. Devlet Salnamesi, Matbuat Müdüriyeti Umumi, İstanbul 1929, s.730.

²⁹ Aksın, *a.g.e.*, s.400-402.

³⁰ BOA., MVL., 646/109.

³¹ Aksın, *a.g.e.*, s.400-402.

³² SDA, H.1285 (M. 1867-1868), s.186; Aksın, *a.g.e.*, s.403.

olarak idare edilmiştir.³³ 1870 yılında aşiretlerin asayişsizlik sorunlarının üstesinden gelmek amacıyla Akçadağ'ın statüsünde değişikliğe gidilmesi icap etmiş ve burası sancak haline dönüştürülen Malatya'nın kazası olarak konumlanmıştır.³⁴ Aşiretlerin kontrol altına alınması ve vergi gelirlerinin düzenli bir şekilde toplanarak artırılması amacıyla 1879 yılında Malatya'nın vilayet olması ile Darende ve Gürün kazalarının ilhakıyla Akçadağ'ın mutasarrıflık düzeyinde idare edilmesi gerektiğine dair Malatya İdare Meclisi'nin aldığı karar, Şûrâ-yı Devlet'e intikal etmiştir. Burada yapılan müzakereler sonucunda Malatya'nın sancak ve Akçadağ'ın kaza olarak kalması daha uygun görülmüştür.³⁵ Akçadağ bu konumunu 1883 yılında Ma'mûratü'l-azîz vilayet oluncaya kadar devam ettirmiştir. Bu yılın Mart ayından itibaren Diyarbekir yerine Ma'mûratü'l-azîz vilayetine bağlanan Malatya sancağına yine kaza statüsündeki bağlılığını devam ettirmiştir.³⁶ Akçadağ 1924 yılında Malatya vilayet oluncaya kadar bu konumunu devam ettirmiştir. 1924 yılında ise Malatya'nın bir kazası olarak konumlanmış ve günümüze kadar da bu statüde idare edilmiştir.

Akçadağ'ın geçirdiği idarî değişikliklerin bir de içerdeki yansımaları olmuştur. Buna göre bazen nahiye bazen de köy ölçeğinde eklemeler ya da ayrılmalar meydana gelmiştir. Çalışmaya konu edilen zaman dilimi içerisinde meydana gelen gelişmelerle ilgili bazı örneklere dair hazırlanan tablo aşağıdadır.³⁷

Tablo 3

Akçadağ kazasının idarî sınırlarına dair meydana gelen değişiklikler

Tarih	Meydana Gelen Gelişme
1885 Mart	Polat köyünün Malatya ve Besni'den ayrılarak daha yakın olduğu Akçadağ'a bağlanması.
1887 Mart	Akçadağ'ın Hekimhan nahiyesine bağlı Tatkınık, Memalenik, Çulhalı, Küllük köylerinin Hasan Çelebi nahiyesine; Molla İbrahim Uşağı, Hacılar, Çaçan köylerinin ise Hekimhan nahiyesine bağlanması.
1888 Aralık	Akçadağ'ın Kürne nahiyesine bağlı Hamam Patrik köyünün Arguvan nahiyesine bağlanması.
1897 Temmuz	Arguvan nahiyesine bağlı Başkının köyü ve Velihızır mezarının Akçadağ kazası dâhilindeki Hasançelebi nahiyesine bağlanması.

³³ SVD, H.1286 (M.1869/1870), s.51.

³⁴ SVD, H.1287 (M.1870/1871), s. 59; BOA., İ. DH., 606/42216.

³⁵ BOA., ŞD., 1456/40.

³⁶ BOA., ŞD.. 1459/46; 1459/51.

³⁷ BOA., ŞD., 1460/38; 1463/3; BOA., İ.ŞD., 83/4906; BOA., İ.DH., 1348/16; 1400/4; BOA., DH. MKT, 1367/32.

Tablodan anlaşıldığı kadarıyla kazaya bağlı olan köyler ya da nahiyeler ile ilgili değişiklikler, büyük oranda komşusu olduğu ya da kendisine bağlı olan nahiyeler ile gelişmiştir. Bu kapsamda daha ziyade Arguvan, Darende, Malatya ve Besni gibi yerleşim birimleri ile köy/nahiye düzeyinde hemhal olduğu söylenebilir.

Akçadağ'ın genel vaziyetinin yanı sıra kaza merkezinin neresi olması gerektiği hususunda çeşitli yazışmalar yapılmıştır. 1882 yılının son aylarında yapılan düzenlemeler bu ihtiyacın karşılanmasına yönelik esaslı girişimlerin birisini teşkil etmiştir. Burada özellikle idare merkezi olarak seçilen yerin konumu, ulaşım yollarına olan mesafesi, güvenliği ve nüfusu büyük oranda dikkate alınmıştır. Tanzimat dönemine gelirken kaza merkezinin Levend köyü olduğu kaydedilmiştir. Fakat ilerleyen yıllarda bu köyün merkez olmasından vazgeçilerek Arga köyü merkez olarak tercih edilmiştir. Bu tercihin sebepleri olarak bazı gerekçeler ileri sürülmüştür. Buna göre;

➤ Levend köyü sarp bir dağın üstünde 5-10 evden oluşmaktadır. Bu durumu nedeniyle Kazaya bağlı diğer nahiye ve köy sakinleri gelmeleri gereken bir durum olduğunda ve sancak merkezinden buraya geliş gidişlerde ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır.

➤ Levend köyü, diğer yerleşim birimlerinden oldukça uzakta olduğundan olası bir ihtiyaç esnasında 5-10 saat mesafedeki yerlerden gerekli levazimatların tedarikinde sorunlar meydana gelmektedir. Hem nakliye ücreti hem de diğer maliyetler bu yüzden artmaktadır.

➤ Köyün hane sayısının az olması asker konuşlandırılmasını da güçleştirmektedir. Bu da güvenlik zafiyetine sebebiyet vermektedir. Ayrıca kışın yağın kardan yollar kapanmakta ve iletişim tamamen kopmaktadır.

Yukarıda özetle sayılan gerekçelerle kaza merkezinin Arga'ya taşınması uygun görülmüştür.³⁸ Akçadağ'ın yönetim merkezi olan Levend köyünden Arga köyüne taşınması ve burada bir telgraf hattının yapılarak görevlilerin tayini 24 Mart 1883 tarihli İrade ile onaylanmıştır.³⁹ Alınan karar, Levend köyü sakinlerinin hoşnutsuzluğuna sebep olmuştur. Bu yüzden rahatsızlıklarını merkeze iletmeye gayret etmişlerdir. Bunun için de Arga'ya nakledilen merkezin devletin gelirlerinde kayba sebebiyet vereceği ve bazı yolsuzlukları beraberinde getireceği dile getirilerek idare merkezinin tekrar Levend köyüne taşınması

³⁸ BOA., ŞD., 1459/43.

³⁹BOA., İ. ŞD., 63/3692.

istenmiştir. Bu yönde 19 Mart 1891 ve 26 Ocak 1892 tarihinde iki defa gelişen talep, çeşitli araçlarla merkeze iletilmiştir.⁴⁰ Merkezde yapılan değerlendirmede kaza merkezinin aslında Kurşunlu köyü olmasının daha uygun olacağı fakat Arga'da hükümet konağının bulunması ve buradaki halkın istekleri münasebetiyle merkezin buraya nakledildiği kaydedilmiştir.⁴¹ Bu değişikliğe ek olarak Gözene nahiyesi merkezinin Arga köyüne nakli ve Polat köyü ile Hara-yı Hümayunun Malatya merkeze ilhakı da önerilmiştir. Durum, ilgili resmi makamlardan geçtikten sonra Şûrâ-yı Devlet'e havale edilmiştir.⁴² Şûrâ-yı Devlet, teklifi bütün tarafları ile müzakere ettikten sonra Akçadağ merkezinin Kurşunlu köyüne nakli ve bununla birlikte yukarıda izah edilen diğer değişikliklerin de yapılmasına 2 Nisan 1891 tarihinde karar vermiştir. Kararın ekinde bir de Ma'mûratü'l-azîz vilayeti idare haritası da paylaşılmıştır.⁴³ Öte taraftan Hekimhan'ın ayrı bir kaza olarak teşkili askeri yetkililerce düşünülmüş fakat buraya tayin edilecek memur maaşlarına karşılık bulunamaması dolayısıyla bu karar ve Akçadağ'ın merkezinin değiştirilmesi kararı iptal edilmiştir.⁴⁴ Şûrâ-yı Devlet'in 2 Kasım 1893 tarihinde aldığı kararda ise Akçadağ kaza merkezinin Kürecik nahiyesinde olduğu kaydedilmiştir.⁴⁵ Ma'mûratü'l-azîz vilayetinden 16 Mayıs 1898 tarihinde Maarif Nezareti'ne yazılan yazıda Akçadağ kazasının merkezinin Arga olduğu kaydedilmiştir.⁴⁶ Dolayısıyla kaza merkezinin belirlenme meselesi hem merkezi hükümetin hem de yerel idarenin bir süre gündemini meşgul etmiş ve nihai olarak Arga merkez seçilerek bu konumu Cumhuriyet devrine kadar sürmüştür.

Kazaya bağlı Hekimhan nahiyesinin kaza olmak gibi bir girişimi söz konusu olmuştur. Nahiye ileri gelenleri Akçadağ kaza merkezinin ya Hekimhan'a getirilmesi ya da Hekimhan'ın ayrı bir kaza olarak teşkili için 11 Ocak 1893 tarihinde padişah makamına taleplerini iletmışlerdir. Bu taleplerini bir de çizdikleri kroki ile de desteklemişlerdir. Hekimhan'ın nüfus olarak daha hacimli olduğunu, buna ek olarak rüşdiye okulu ve kalabalık bir çarşıya sahip olduğu gibi hususları ileri sürmüşlerdir.⁴⁷ Talepleri karşılık bulmamıştır. Fakat ilerleyen zaman diliminde yerelden de onlar gibi düşünen devlet adamları çıkmıştır.

⁴⁰ BOA., İ. DH., 1223/95731; BOA., DH. MKT, 1915/108.

⁴¹ BOA., DH. MKT, 1889/57.

⁴² BOA., BEO., 41/3067.

⁴³ BOA., ŞD., 2598/26. Harita için ekler kısmına bakınız.

⁴⁴ BOA., DH. MKT, 229/70; BOA., ŞD., 636/13.

⁴⁵ BOA., DH. MKT, 2064/55; BOA., ŞD., 1467/7.

⁴⁶ BOA., MF. MKT., 460/7.

⁴⁷ BOA., Y. PRK. AZJ., 23/46 ; BOA., DH. MKT., 2052/6. Kroki için ekler kısmına bakınız.

Ma'mûratü'l-azîz mülkiye müfettişinin 19 Haziran 1914 tarihinde kaleme aldığı rapora bakıldığında Eğin, Arapgir, Keban ve Akçadağ kazalarına bağlı nahiye ve köylerin idarî açıdan bağlı buldukları yerleşim birimlerine oldukça uzak olmalarına karşın başka kaza merkezlerine yakın oldukları tespiti yapılmıştır. Buna istinaden yerleşim birimlerinin daha ziyade yakın oldukları kazalara bağlanmasını ve Hekimhan'ın da nahiye statüsünden kaza statüsüne çıkarılmasını tavsiye etmiştir. Bu kapsamda Akçadağ'a ve Malatya merkeze oldukça uzak olan Hekimhan kaza yapılırsa, Akçadağ'a bağlı olan Hasançelebi ile Gelengeç nahiyelerinin de buraya bağlanması önerilmiştir.⁴⁸ Akçadağ'ın Osmanlı dönemi idarî yapısı incelendiğinde bu önerinin de karşılık bul(a)madığı görülmektedir.⁴⁹

2. Kazada Görev Yapan Kaymakamlar

Akçadağ'da çalışmaya konu edilen zaman dilimi içerisinde birçok kaymakam ve kaymakam vekili görev yapmıştır. Bunlara dair detaylar ilgili olduğu konu başlıkları altında ele alınmıştır.

2.1. Kaymakamların İsimleri ve Görev Süreleri

Akçadağ, 1868-1869 yıllarında nahiye olarak kaydedilmiş ve bu yıllarda nahiyelerin üst düzey idarecisi konumundaki müdürlük vazifesinde Asaf Ağa'nın ismi zikrolunmuştur.⁵⁰ Bu tarihten sonra da kaza olarak resmi kayıtlara yansıdığı görülmektedir.⁵¹ Akçadağ'da 1870-1920 yılları arasındaki 50 yıllık periyotta vekâleten bu görevi yürütenler hariç toplam biri iki defa olmak üzere 35 kaymakam görev yapmıştır. Kaymakamların görev süreleri ve isimlerinin bulunduğu tablo aşağıda verilmiştir.⁵²

⁴⁸ BOA., DH. İD., 183/42.

⁴⁹ BOA., DH. İD., 183/13. Hekimhan, müfettişin raporunda geçtiği üzere ancak Cumhuriyet döneminde 1 Temmuz 1921 tarihinde Hasançelebi ve Gelengeç nahiyelerinin buraya bağlanmasıyla ilçe statüsü kazanmıştır. (URL-2).

⁵⁰ Diyarbakır Salnameleri 1286-1323(1869-1905), C. I, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 1999, s.51.

⁵¹ Yapıcı, *a.g.e.*, s. 36; Işık, *a.g.e.*, s.156.

⁵² Tablo için kullanılan kaynaklar şunlardır: BOA., A.MKT. MHM., 678/2; 682/8; 685/32; 685/45; 685/70; BOA., BEO., 655/49071; 3045/228315; 3401/255018; 4420/331463; 4451/333792; 4460/334456; 4495/337068; 4597/344703; 4616/346162; 4621/346549; BOA., DH. MKT., 190/78; 831/85; 874/9; 1313/82; 1709/68; 1715/31; 1731/94; 1746/63; 1854/28; 1936/39; 2338/28; 2547/1; 2583/12; BOA., DH.SAİDd., 1/676; 3/932; 4/502; 10/431; 10/769; 10/981; 18/249; 76/43; 93/391; 95/157; 96/163;

Tablo 4

Akçadağ' da 1870-1920 Yılları Arasında Görev Yapmış Kaymakamlar ve Görev Süreleri

S No	Kaymakamın İsmi	Göreve Başlama Tarihi	Görevin Bitiş Tarihi	Toplam Görev Süresi
1	Mehmed Bey (İlk kaymakam)	1870	1870	1 yıl (yaklaşık)
2	Nuri Efendi (Binbaşı)	1870	1871	1 yıl (yaklaşık)
3	Nuri Ağa (Binbaşı)	21 Şubat 1871	1872	1 yıl (yaklaşık)
4	Hüseyin Bey	1872	1873	1 yıl (yaklaşık)
5	Hamid Efendi	1873	1874	1 yıl (yaklaşık)
6	Abdullah Efendi	1874	1 Temmuz 1875	1 yıl (yaklaşık)
7	Mehmed Naim Efendi	1 Temmuz 1875	5 Temmuz 1876	1 yıl 5 gün
8	Mustafa Mirza Efendi	5 Temmuz 1876	16 Mart 1879	2 yıl 8 ay 11 gün
9	Mehmed Nasrullah Bey	16 Mart 1879	30 Mayıs 1880	1 yıl 2 ay 14 gün
10	Şükrü Efendi	30 Mayıs 1880	28 Şubat 1881	8 ay 28 gün
11	Mehmed Atıf Efendi	28 Nisan 1881	4 Temmuz 1883	2 yıl 2 ay 6 gün
12	Reşid Efendi	4 Temmuz 1883	26 Ekim 1885	2 yıl 3 ay 22 gün
13	Mustafa Hilmi Efendi	26 Ekim 1885	19 Nisan 1890	4 yıl 5 ay 23 gün
14	Mehmed Rüşdi Bey (1.)	3 Ağustos 1890	27 Mayıs 1891	9 ay 24 gün
15	İshak Hakkı Efendi	27 Mayıs 1891	10 Nisan 1892	10 ay 13 gün
16	Mehmed Rüşdi Bey (2.)	10 Nisan 1892	11 Ocak 1894	1 yıl 9 ay 1 gün
17	Mustafa Atıf Bey	11 Ocak 1894	12 Temmuz 1895	1 yıl 6 ay 1 gün
18	Ahmed Raif Efendi	12 Temmuz 1895	11 Haziran 1896	10 ay 29 gün
19	Ahmed Hamdi Efendi	11 Haziran 1896	6 Eylül 1896	2 ay 25 gün
20	Mehmed Arif Efendi	6 Eylül 1896	29 Mayıs 1900	3 yıl 8 ay 19 gün
21	Mustafa Abdullah Bey	29 Mayıs 1900	3 Aralık 1900	6 ay 4 gün
22	Abdulmaruf Avni Efendi	2 Şubat 1902	27 Nisan 1904	2 yıl 2 ay 25 gün

107/113; 112/459; 113/449; 150/213; 150/277; BOA., DH. ŞFR., 55/209; 481/126; 522/52; 626/155; 645/75; 656/119; 657/70; BOA., İ. DH., 781/63510; 824/66395; 826/66538; 882/70353; 967/76421; 1175/91899; 1184/92634; 1228/96144; 1270/99856; 1310/39; 1324/32; 1334/59; 1338/35; 1349/11; 1373/35; 1390/21; 1421/18; 1426/26; 1439/4; 1471/69; 1481/18; 1496/44; 1507/20; 1515/59; BOA., ŞD., 911/47; 1106/77; 1500/6; Diyarbakır Salnameleri H.1286-1323(M.1869-1905), C. I, s.112, 173, 255, 318; C.II, 40, 152, 322; C.III, 68-69, 153-154; SVM, H.1301 (M.1883-1884), s. 86-88; H.1302 (M.1884-1885), s. 86-87; H.1305 (M.1887-1888), s.59; H.1307 (M.1889-1890), s. 60; H.1310 (M.1892-1893), s. 117-118; H.1312 (M.1894-1895), s. 71; H.1325 (M.1907-1908), s.89-91; Yapıcı, *a.g.e.*, s.224-242; Adnan Işık, Malatya (1830-1919), Kurtiş Matbaacılık, 1998, s.147-435; Mücellidoğlu Ali Çetinkaya, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (1860-1923)*, C.3, Mars Matbaası, 1968-69, s. 54, 516, 596, 759, 767, 816, 989, 1059-60.

Osmanlı Son Döneminde Kaza İdare Yapısı ve İdarecileri: Akçadağ Kazası Örneği...

23	Ahmed Hilmi (Cerid) Efendi	27 Nisan 1904	27 Ağustos 1904	4 ay
24	Mustafa Asım Bey	25 Eylül 1904	4 Ocak 1906	1 yıl 3 ay 9 gün
25	Halid Hüseyin Efendi	4 Ocak 1906	10 Mayıs 1907	1 yıl 4 ay 6 gün
26	Ahmed Rüşdi Efendi	10 Mayıs 1907	19 Eylül 1908	1 yıl 4 ay 9 gün
27	Mehmed Faiz Efendi	22 Ocak 1909	19 Nisan 1910	1 yıl 2 ay 17 gün
28	Cemil Efendi	19 Nisan 1910	27 Kasım 1912	2 yıl 7 ay 8 gün
29	Ahmed Şükrü Efendi	27 Kasım 1912	9 Nisan 1914	1 yıl 4 ay 12 gün
30	Mustafa Vasfi Efendi	9 Nisan 1914	5 Ağustos 1915	1 yıl 3 ay 26 gün
31	Mustafa Asım Efendi	5 Ağustos 1915	25 Haziran 1916	10 ay 20 gün
32	Mustafa İzzet Bey	25 Haziran 1916	22 Ocak 1917	6 ay 27 gün
33	Sabih Bey	18 Mart 1917	9 Aralık 1917	8 ay 21 gün
34	İsmail Hakkı Efendi	9 Aralık 1917	20 Ekim 1919	1 yıl 10 ay 11 gün
35	Ragib Bey	20 Ekim 1919	16 Şubat 1920	3 ay 26 gün
36	Emin Bey	14 Mart 1920	---	---

50 yıllık periyotta 35 kaymakamın görev yaptığı düşünüldüğünde kişi başına ortalama 1 yıl 4 ay 6 günlük bir görev süresi ortaya çıkmaktadır. Bu kısa görev süresi ortalamasının kazaya yapılan yatırımlar noktasında olumsuz etkiye sahip olduğu ifade edilebilir. Zira büyük soluklu projeler geniş zaman ve istikrarlı bir yönetim ile mümkün olabilir. Bazı kaymakamların bu ortalamanın da altında bir görev süresine sahip olduğu görülmektedir. Bunlardan Ahmed Hilmi Efendi, 4 ay ile en kısa süre görev yapan kişi olmuştur. Mustafa Hilmi Efendi ise 4 yıl 5 ay 23 günlük görev süresi ile en uzun görev yapan kişi olarak kaydedilmiştir. Mehmed Rüşdi Efendi ise kaymakamlar içerisinde iki defa Akçadağ kaymakamlığı yapmış tek kişi olarak kaydedilmiştir. Benzer durumda olan Nuri Efendi'nin ise iki yıl peş peşe salnamede ismi zikrolunmasına rağmen aynı kişi olup olmadığı teyit edilemediğinden tek kişi olarak kabul edilmiştir.

Kaymakamların tamamının Türkçeyi kitabet düzeyinde bilmesi kanuni bir zorunluluk olarak görülmüştür. Kaymakamlar, Türkçenin yanında başka dilleri de öğrenmişlerdir. Sicill-i ahvâl kayıtlarına yansıdığı kadarıyla kaymakamların dil durumlarına dair hazırlanan tablo aşağıdadır.⁵³

Tablo 5
Kaymakamların Bildiği / Aşına Olduğu / Konuştuğu / Anladığı Diller

S No	Kaymakamın İsmi	Bildiği/ Aşına Olduğu/Konuştuğu/Anladığı Diller
1	Mustafa Hilmi Efendi	Türkçe
2	Mehmed Naim Efendi	Türkçe ve Arapça

⁵³ Tablo için kullanılan kaynaklar şunlardır: BOA., DH.SAİDd., 1/676; 3/932; 4/502; 10/431; 10/769; 10/981; 18/249; 76/43; 93/391; 95/157; 107/113; 112/459; 113/449; 150/213; 150/277; BOA., İ. DH., 781/63510; 967/76421; 1184/92634; 1349/11; 1373/35; 1421/18; 1426/26; Çetinkaya, a.g.e., s. 54, 516, 596, 759, 767, 816, 989, 1059-1060,

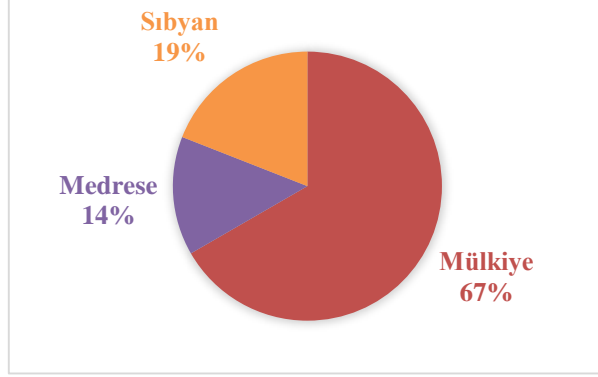
Danyal TEKDAL

3	Mehmed Rüşdi Bey	Türkçe ve Çerkezce
4	Mustafa Abdullah Bey	Türkçe ve Fransızca
5	Mustafa İzzet Bey	Türkçe ve Fransızca
6	Ahmed Hilmi (Cerid) Efendi	Türkçe ve Fransızca
7	Mustafa Asım Bey	Türkçe ve Fransızca
8	Halid Hüsrev Efendi	Türkçe ve Fransızca
9	İshak Hakkı Efendi	Türkçe, Arapça ve Farsça
10	Ahmed Raif Efendi	Türkçe, Arapça ve Farsça
11	Mehmed Atıf Efendi	Türkçe, Kürtçe ve Ermenice
12	Mehmed Faiz Efendi	Türkçe, Arapça ve Fransızca
13	Mustafa Vasfi Efendi	Türkçe, Fransızca, Rumca ve Arnavutça
14	Mehmed Nasrullah Bey	Türkçe, Arapça, Farsça, Kürtçe ve Rusça
15	Ahmed Şükrü Efendi	Türkçe, Arapça, Farsça, Fransızca ve Bulgarca
16	Abdülmaruf Avni Efendi	Türkçe, Arapça, Farsça, Kürtçe, Ermenice, Rumca ve Fransızca

Tabloda kaydedilen kaymakamların tamamının Türkçeyi okuyup yazabildikleri ve diğer dillere de vukufiyetleri olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle Mülkiye mezunu olanların tamamının Fransızca'yı da çok iyi bildikleri ve Osmanlı coğrafyasının muhtelif bölgelerinde konuşulan Kürtçe, Arnavutça, Çerkezce, Bulgarca, Rumca, Ermenice, Rusça, Arapça ve Farsçaya da aşina oldukları anlaşılmaktadır. Bu tablo, Osmanlı Devleti'nin taşradaki temsilcisi rolünde olan kaymakamların görev yaptıkları yerlerdeki halk ile kaynaşması ve umulan idare sisteminin tesisinde önemli bir gelişme olarak kaydedilebilir. Özellikle Abdülmaruf Avni Efendi, dil hazinesi en geniş olan kişi olarak dikkati çekmektedir.

Kaymakamların aldıkları eğitim, onların mesleki niteliklerini doğrudan etkilediğine göre mezun oldukları okulun türü önem arz etmektedir. Buna göre mezuniyet durumuna ulaşılan 21 kaymakam ile ilgili hazırlanan grafik aşağıdadır.⁵⁴

⁵⁴ BOA., DH.SAİDd., 1/676; 3/932; 4/142; 4/502; 10/431; 10/769; 10/981; 18/249; 76/43; 95/157; 96/163; 107/113; 112/459; 113/449; 150/213; 150/277; BOA., İ.DH., 781/63510; 1310/39; 1334/59; 1338/35; 1481/18; BOA., BEO., 3045/22831.

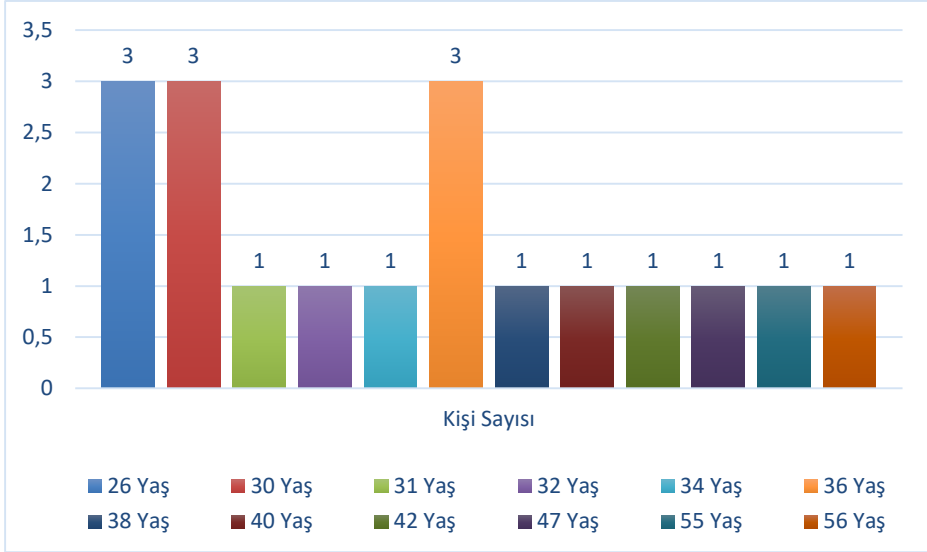

Grafik 1. Kaymakamların Mezun Olduğu Okullar

Grafikten anlaşıldığı kadarıyla Mekteb-i Mülkiye-i Şahane açıldıktan sonra kaymakamlık için bu okul mezunları tercih edilmiştir. Bununla birlikte daha önce medrese veya sıbyan okulu mezunları da bu mesleğe kabul edilmiştir. Bunlar Mülkiye açılmadan önce göreve başlayanlardır. Zaten 1896 yılından sonraki kayıtlar incelendiğinde artık sadece Mülkiye mezunlarının bu mesleğe alındıkları tespit edilmiştir. Yani bu tarihten sonra bu okul dışındaki diğer okul mezunlarının kaymakamlık görevinde olmadıkları izlenmiştir.

Kaymakamların Akçadağ'da göreve başlama yaşı, tecrübe ve olgunlaşma düzeylerini tespit edebilmek adına önemlidir. Bu amaçla haklarında bilgi edinilen 18 kişi hakkında düzenlenen grafik aşağıdadır.⁵⁵

⁵⁵ BOA., İ.DH., 781/63510; 967/76421; 1184/92634; BOA., DH.SAİDd., 1/676; 3/932; 4/142; 4/502; 10/431; 10/769; 10/981; 18/249; 76/43; 95/157; 96/163; 107/113; 112/459; 113/449; 150/213; 150/277.

Grafik 2. Kaymakamların Akçadağ'da Göreve Başladıkları Yaşı

Grafikten anlaşıldığı kadarıyla kaymakamlar, 26-56 yaş aralığında iken Akçadağ'da görev yapmışlardır. Ortalama yaş olarak da 38-39 yaş aralığı tespit edilmiştir. Genel ağırlık ise 40 yaş ve altındadır. Bu sonuçlar dikkate alındığında burada görev yaptıkları zaman diliminin onların dinamik bir yaş düzeyine denk geldiği sonucuna ulaşılabılır. Aynı kişilerin doğum tarihine bakıldığında ise 1838 ile 1882 yılları arasına denk geldiği görülmektedir. Yani Tanzimat döneminin doğuş ve gelişim dönemlerine şahitlik ettikleri ve bu dönemin eğitim ve idarî reformlarının birer şahidi ve ürünü oldukları sonucuna ulaşılmaktadır. Ayrıca dinamik ve sürekli değişimi esas alan bir dönem içerisinde -eski ile yeni arasında- doğup büyüyen ve yeniyi yani Batı ile entegrasyonu muasır medeniyet düzeyi olarak kabul etmiş bir düşünce ortamında yetiştikleri hesaba katıldığında kaymakamların birer reform temsilcisi olma ihtimalleri de güçlenmektedir. Bu açıdan düşünüldüğünde Osmanlı Devleti'nin taşra reformlarının kaza ölçeğindeki uygulayıcıları olarak kaymakamların ve maiyyetindeki diğer görevlilerin sadece birer memur olmadıkları, aynı zamanda toplumla devlet arasındaki entegrasyonun birer temsilcisi oldukları da ifade edilebilir.

2.2. Atama ve Yer Değiştirme Durumu

Kaymakamların belli bir atama ve yer değiştirme usulü vardır. Bu çerçevede Akçadağ'a tayin kararı çıkarılan her kaymakamın görev başı yapmadığı da görülmektedir. Örneğin, Nihad, Mehmed Eşref ve İbrahim Edhem

Efendiler Akçadağ'a tayin edildikleri halde göreve gelmemişlerdir. Her birisinin kendine göre mazeretleri olması dolayısıyla başka yere tayin edilmişlerdir. Tirebolu kaymakamı olup kaçak tütün ekimine ruhsat verdiği için görevinden azledilen ve Şûrâ-yı Devletçe suçunun kaymakam olarak tayinine engel olamayacağına karar verilen Mehmed Eşref Efendi, 19 Nisan 1890 tarihinde 1.250 kuruş maaşla Akçadağ'a tayin edilmiştir.⁵⁶ Kendisi görevine gelmeksizin 8 Temmuz 1890 tarihinde Garzan kazasına 2.500 kuruş maaşla atanmıştır.⁵⁷ Akçadağ'a Nihad Bey, 3 Ekim 1908 tarihinde 1.125 kuruş maaşla tayin edilmiştir.⁵⁸ Nihad Bey, Akçadağ'daki görevine gelmemiş ve 23 Mart 1909 tarihinde Uşak kazasına tayin edilmiştir.⁵⁹ Yanya Maiyyet Memuru İbrahim Edhem Efendi ise Akçadağ kaymakamlığına 10 Şubat 1917 tarihli irade ile tayin edilmiş fakat buradaki görevine başlamadan 28 Aralık 1917 tarihli irade ile Aziziye kaymakamlığına kaydırılmıştır.⁶⁰

Çeşitli sebeplerle kaymakamların görevde bulunamadığı yahut görevlendirilen kaymakamın adaylığı dönemine denk gelmiş ise kaza vekâleten idare edilmiştir. Bu kapsamda Ahmed Şakir Bey, 1882-83 yılları arasında⁶¹, Ahmed Hamid Efendi 625 kuruş maaş ile 17 Şubat 1882 ile 12 Haziran 1882 tarihleri arasında,⁶² Mehmed Bey 1883-84 yılları arasında⁶³, Bekir Efendi 625 kuruş maaş ile 7 Eylül 1885-23 Mart 1886 tarihleri arasında⁶⁴, Ali Bey 1889-90 yılları arasında⁶⁵, Tevfik Bey 562 kuruş ile 3 Aralık 1900 ile 5 Ocak 1902 tarihleri arasında⁶⁶ görev yapmıştır. Kesin tarihe ulaşılmamış olmakla birlikte Hacı Kamil Efendi⁶⁷ ve Salih Efendi⁶⁸ isimleri de burada vekâleten görev yapmış kaymakamların arasında zikrolunmuştur. Bazen de kazadaki başka bir kamu görevlisinin bu göreve vekâlet ettiği görülmektedir. Bunu örneklendirmek adına Akçadağ Asker Alma Şube Başkanının kaymakamlığa vekâlet ettiği ve bu görevi yürütürken de asaleten verilen maaşın 1/3 kadarını aldığı 30 Ocak 1916 tarihli

⁵⁶ BOA., DH. MKT., 1715/31; BOA., İ.DH., 1175/91899; BOA., DH. MKT., 1729/15.

⁵⁷ BOA., DH.SAİDd., 4/142.

⁵⁸ BOA., İ.DH., 1470/75; BOA., DH. MKT., 2638/23.

⁵⁹ BOA.,BEO., 3521/264021.

⁶⁰ BOA., BEO., 4455/334093; 4489/336632.

⁶¹ SVM., H.1301 (M.1883-1884), s. 86-88.

⁶² BOA., DH.SAİDd., 76/183.

⁶³ SVM., H.1302 (M.1884-1885), s. 86-87.

⁶⁴ BOA., ŞD., 1014/41.

⁶⁵ Işık, a.g.e., s. 252.

⁶⁶ BOA., İ.DH., 1390/21; BOA., DH.SAİDd., 96/163.

⁶⁷ BOA., ŞD., 2942/60.

⁶⁸ BOA., DH. MKT., 2498/103.

Danyal TEKDAL

kayıttan anlaşılmaktadır.⁶⁹ Böylece söz konusu örneklerden hareketle Akçadağ'da vekâleten kaymakamlık işlerinin iki şekilde yürütüldüğü görülmektedir. İlki sadece bu görev için tayin edilmiş olan vekiller ki bunlara asilin yarısı oranında maaş verilmiştir. Diğerisi ise kazada başka bir kamu görevini yürütürken kaymakamlık görevini de vekâleten yürütme şeklinde icra edilmiştir ki bu konumda olan kişilere de 1/3 oranında maaş ödemesi yapılmıştır.

Akçadağ'da görev yapmış kaymakamların tecrübe düzeylerini göstermesi açısından önceki görevlerine bakılmasında da fayda vardır. Önceki görev bilgileri tespit edilebilen kaymakamlar hakkında hazırlanan tablo aşağıdadır.⁷⁰

Tablo 6
Kaymakamların Akçadağ'dan Önceki ve Sonraki Görevleri

Kaymakamın İsmi	Önceki Görevi	Akçadağ'daki Görevi	Sonraki Görevi
Nuri Efendi (Binbaşı)	Asakir-i Nizamiye Mütেকaidliği	Kaymakam	--
Mehmed Naim Efendi	Anamur Kaymakamlığı	"	Keban Madeni Kaymakamlığı
Mustafa Mirza Efendi	--	"	Azledilmiştir
Mehmed Nasrullah Bey	Kızre Kaymakam Vekili	"	Nusaybin Kaymakamlığı
Şükrü Efendi	Nusaybin Kaymakamlığı	"	İstifa etmiştir.
Mehmed Atıf Efendi	Tokat Kaymakam Vekili	"	Hısn-ı Mansur Kaymakamlığı
Reşid Efendi	Hısn-ı Mansur Kaymakamlığı	"	Azledilmiştir
Mustafa Hilmi Efendi	Midyat Kaymakamlığı	"	Kâhta Kaymakamlığı
Mehmed Rüşdi Bey (1.defa)	Fatsa Kaymakamı	"	Besni Kaymakamlığı
İshak Hakkı Efendi	Besni Kaymakamlığı	"	Azledilmiştir

⁶⁹ BOA., BEO., 4396/329675.

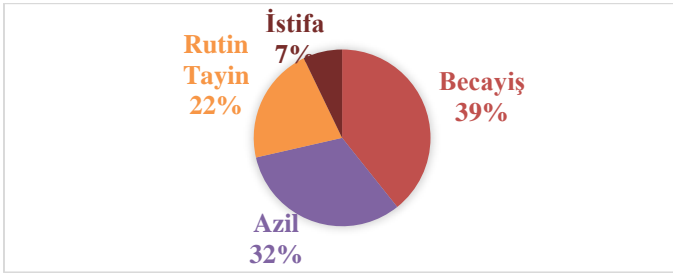
⁷⁰ Tablo için kullanılan kaynaklar şunlardır: BOA., A.MKT. MHM., 685/45; 685/70; BOA., BEO., 655/49071; 3045/228315; 3401/255018; 4420/331463; 4451/333792; 4460/334456; 4495/337068; 4597/344703; 4616/346162; 4621/346549; BOA., DH. MKT., 190/78; 831/85; 874/9; 1313/82; 1709/68; 1715/31; 1729/15; 1731/94; 1746/63; 1936/39; 2338/28; 2583/12; BOA., DH.SAİDd., 1/676; 3/932; 4/142; 4/502; 10/431; 10/769; 10/981; 18/249; 76/43; 93/391; 95/157; 107/113; 112/459; 113/449; 150/213; 150/277; BOA., DH. ŞFR., 522/52; 645/75; BOA., İ.DH., 781/63510; 824/66395; 882/70353; 967/76421; 1175/91899; 1184/92634; 1228/96144; 1270/99856; 1310/39; 1324/32; 1334/59; 1338/35; 1421/18; 1426/26; 1439/4; 1471/69; 1481/18; 1496/44; 1507/20; 1515/59; BOA., ŞD., 911/47.

Osmanlı Son Döneminde Kaza İdare Yapısı ve İdarecileri: Akçadağ Kazası Örneği...

Mehmed Rüşdi Bey (2.defa)	Besni Kaymakamlığı	“	Darende Kaymakamlığı
Mustafa Atif Bey	Darende Kaymakamlığı	“	Hısn-ı Mansur Kaymakamlığı
Ahmed Raif Efendi	Hısn-ı Mansur Kaymakamlığı	“	Azledilmiştir
Ahmed Hamdi Efendi	--	“	Cebel-i Seman Kaymakamlığı
Mehmed Arif Efendi	Cebel-i Seman Kaymakamlığı	“	İstifa etmiştir.
Mustafa Abdullah Bey	Tahrirat-ı Hariciye Kalemi Hulefası	“	Azledilmiştir.
Abdülmaruf Avni Efendi	Lice Kaymakamı	“	Kâhta Kaymakamlığı
Ahmed Hilmi (Cerid) Efendi	Kâhta Kaymakamlığı	“	Kuruçay Kaymakamlığı
Mustafa Asım Bey	Besni Kaymakamı Vekili	“	Hısn-ı Mansur Kaymakamlığı
Halid Hüsrev Efendi	Hısn-ı Mansur Kaymakamlığı	“	Edremit Kaymakamlığı
Ahmed Rüşdi Efendi	Namervan Kaymakamlığı	“	Aksaray Kaymakamlığı
Mehmed Faiz Efendi	Suriye Maiyyet Memurluğu	“	Kâhta Kaymakamı
Cemil Efendi	Kâhta Kaymakamı	“	Azledilmiştir
Ahmed Şükrü Efendi	Darıdere Kaymakamı	“	Azledilmiştir
Mustafa Vasfi Efendi	Hayrabolu Kaymakamı	“	Harput Kaymakamlığı
Mustafa Asım Efendi	Harput Kaymakamlığı	“	Azledilmiştir
Mustafa İzzet Bey	EğİN Kaymakamı	“	Beypazarı Kaymakamlığı
Sabih Bey	Edremit Kaymakamı	“	Yıldızeli Kaymakamlığı
İsmail Hakkı Efendi	Çaycuma Nahiyesi Müdürü	“	Pütürge Kaymakamlığı
Ragıp Bey	Pütürge Kaymakamlığı	“	Azledilmiştir
Emin Bey	Çemişgezek Kaymakamı	“	--

Tablodan da anlaşıldığı üzere, Akçadağ'a tayin edilmiş kaymakamların büyük oranda burasıyla benzer sosyo-kültürel özellikler taşıyan coğrafyalardan geldiği görülmektedir. Burada kaymakamların görev yaptıkları/yapacakları yerin mizacına vakıf olmalarının önemseydiği sonucuna ulaşılabilir. Böylece onların topluma adaptasyon konusunda zaman kaybetmemeleri ve motivasyon kaybı yaşamamaları sağlanmıştır. Kaymakamların önceki görevlerine bakıldığında büyük oranda kaza kaymakamlığı düzeyinden buraya geçtikleri görülmektedir. Bununla birlikte kaymakamlığa asaleten tayin olabilmek için gerekli olan ve staj süresi olarak değerlendirilen maiyyet memurluğu kapsamında kaza kaymakam vekilliği, nahiyeye müdürlüğü ya da idarî başka bir görev yapanların da olduğu ifade edilebilir. Örneğin İsmail Hakkı Efendi Çaycuma Nahiyesi Müdürlüğü, Mehmed

Nasrullah Bey Kizre Kaymakam Vekilliği, Mustafa Asım Bey Besni Kaymakam Vekilliği, Mehmed Atıf Efendi Tokat Kaymakam Vekilliği, Mehmed Faiz Efendi Suriye Vilayeti Maiyyet Memurluğu ve son olarak Nuri Efendi Asakir-i Nizamiye Mütekaidliği Binbaşısı iken ilk kez asaleten Akçadağ Kaymakamlığına tayin edilmişlerdir. Adı geçen altı kişi dışındakiler daha önce asaleten kaymakamlığı yürütmüş ve bu konudaki tecrübelerini de Akçadağ'a taşımışlardır. Tabloda görevlerinden ayrılma şekilleri de kaydedildiğinden buna dair de bazı tespitlerde de bulunmak mümkündür. Tablodaki veriler ışığında görevden ayrılma şekli tespit edilenlere dair düzenlenen grafik ise aşağıdadır.⁷¹

Grafik 3. Kaymakamların Görevden Ayrılma Sebepleri

Grafikten de anlaşıldığı kadarıyla görevden ayrılma şekli tespit edilen 29 kişiden 11'i becaiş denilen karşılıklı yer değiştirme usulüyle başka yere tayin olmuştur. Bunda kaymakamların hiç açıkta beklemeden görevden ayrılma ve göreve başlama beklentileri etkili olmuştur. Zira rutin bir tayinde bile aylarca yazışmaların devam ettiği düşünülürse ve kaymakamlar yeni görev beklerken mevcut maaşlarının yarısını aldıkları da dikkate alındığında becaiş usulünün kaymakamlar açısından daha pragmatik bir seçenek olduğu anlaşılmaktadır. Bu kapsamda becaiş ile yer değiştirenler şunlardır: Mehmed Nasrullah Bey, Mehmed Atıf Efendi, Mehmed Rüşdi Bey, Mustafa Atıf Bey, Mehmed Rüşdi Bey, Ahmed Hamdi Efendi, Abdulmaruf Avni Efendi, Mustafa Asım Efendi, Mehmed Faiz Efendi, Mustafa Vasfi Efendi, İsmail Hakkı Efendi. Becayişin gerçekleşebilmesi için her iki tarafın rızası şarttır. Bunun dışında herhangi

⁷¹ BOA., DH.SAİDd., 1/676; 3/932; 4/142; 4/502; 10/431; 10/769; 10/981; 18/249; 76/43; 95/157; 107/113; 112/459; 113/449; 150/213; 150/277; BOA., İ.DH., 781/63510; 824/66395; 882/70353; 967/76421; 1184/92634; 1228/96144; 1270/99856; 1310/39; 1324/32; 1334/59; 1338/35; 1349/11; 1373/35; 1421/18; 1439/4; 1481/18; 1496/44; 1507/20; 1515/59; BOA., BEO., 655/49071; 3045/22831; 3401/255018; 4420/331463; 4451/333792; 4455/334093; 4597/344703; 4616/346162; 4621/346549; BOA., DH. MKT., 190/78; 1715/31; 1746/63; 2338/28; 2547/1; 2583/12; BOA., DH. ŞFR., 522/52; 645/75; 656/119; BOA., A.MKT. MHM., 678/2; 685/70.

birisinin soruşturma altında ya da ceza alma sürecinde olmaması da gerekmektedir. Bu şartların birisi oluşmadan yapılan becayış teşebbüslerinin olumsuz neticelendiği görülmektedir. Örnek olarak Akçadağ Kaymakamı Arif Efendi ile Çermik Kaymakamı Hüseyin Şevki Efendi becayış için başvuru yapmalarına rağmen Şevki Efendi'nin soruşturma altında olması ve akabinde görevden el çektirilmiş olması dolayısıyla bu teşebbüs olumsuzlukla neticelenmiştir.⁷²

Becayışten sonra ikinci sırada dokuz kişi ile azledilenler gelmektedir. Azil usulü olarak ifade edilebilecek ve çeşitli gerekçelerle işten el çektirilmeleri şeklinde cereyan eden görevden alınmalar sıklıkla yaşanmıştır. Azledilenler Mustafa Mirza Efendi, Reşid Efendi, İshak Hakkı Efendi, Ahmed Raif Efendi, Mustafa Abdullah Bey, Cemil Efendi, Ahmed Şükrü Efendi, Mustafa Asım Efendi ve Ragıb Bey'dir. Buna dair daha fazla detay soruşturma ve ceza başlığında ele alınmıştır.

Becayışın mümkün olmadığı zamanlarda boşalan bir kazaya rutin tayin ile gitmek mümkün olmuştur. Rutin tayin usulüyle, yani olağan süreçte bir atama ve yer değiştirilmenin gerçekleştiği kişi sayısı yedi olarak tespit edilmiştir. Bunlar Mehmed Naim Efendi, Mustafa Hilmi Efendi, Ahmed Hilmi Efendi, Halid Hüsrev Efendi, Ahmed Rüşdi Efendi, Mustafa İzzet Bey ve Sabih Bey'dir. Halid Hüsrev Efendi, Akçadağ'da sağlık koşullarının bozulması münasebetiyle Edremit'e tayin edilmiştir.⁷³ Diğerlerinin tayin sebebi olarak herhangi bir gerekçe kaydedilmemiştir.

En az orana sahip görevden ayrılma ise iki kişi ile çeşitli nedenlerle görevinden ayrılmak zorunda kalanlar oluşturmaktadır. Bunlar Şükrü Efendi ve Mehmed Arif Efendi'dir. Şükrü Efendi'nin istifasının sebebi Akçadağ'ın "ab ve havasıyla imtizaç edememesi" olarak kayıtlara yansımıştır. Yani buranın iklim koşullarına uyum sağlayamamak olarak ifade edilebilir. Kendisinin istifası üzerine yerine Mehmed Atıf Efendi tayin edilmiştir.⁷⁴ Mehmed Arif Efendi ise görevini yürütürken hac görevi için izin alarak Hicaz'a gitmiş ve dönüşte hastalanarak memleketi olan Haleb'e geçmiştir.⁷⁵ Buradan Dâhiliye Nezareti'ne hastalığı dolayısıyla göreve dönemeyeceğini ve tedavi olacağını ifade ederek Akçadağ'a bir daha geri dönmemiştir. Böylece müstafî durumuna düşmüştür. Yerine Mustafa Abdullah Bey kaymakam olarak tayin edilmiştir.⁷⁶

⁷² BOA., A.MKT. MHM., 682/8.

⁷³ BOA., DH.SAİDd., 76/43; 150/213.

⁷⁴ BOA., İ.DH., 824/66395; BOA., DH. MKT., 1336/46.

⁷⁵ BOA., DH. MKT., 2547/1; .BOA., İ. HUS., 72/11.

⁷⁶ BOA., İ.DH., 1373/35.

2.3.Maaş ve Emeklilik Hakları

Kaymakamlara aylık belli bir miktar maaş ödenmiştir. Aldıkları maaşlar görev yaptıkları vilayetin sınıfına göre değişkenlik arz etmiştir. Ayrıca aynı vilayet içerisinde de zaman içerisinde maaş miktarlarında değişiklik olabilmektedir. Buna göre Akçadağ kazasında görev yapan kaymakamların görevli oldukları tarih ve aldıkları maaşların miktarı ile ilgili hazırlanan tablo aşağıdadır.⁷⁷

Tablo 7

Kaymakamların 1875-1915 Yılları Arasında Aldıkları Maaş Miktarı

S No	Kaymakamın İsmi	Görev Yaptığı Tarih	Maaşı (Kuruş)
1	Mehmed Naim Efendi	1875-1876	1.350
2	Mustafa Mirza Efendi	1876-1879	1.350
3	Mehmed Nasrullah Bey	1879-1880	1.350
4	Şükrü Efendi	1880-1881	1.350
5	Mehmed Atıf Efendi	1881-1883	1.250
6	Reşid Efendi	1883-1885	1.250
7	Mustafa Hilmi Efendi	1885-1890	1.250
8	Mehmed Rüşdi Bey (1.)	1890-1891	1.250
9	İshak Hakkı Efendi	1891-1892	1.250
10	Mehmed Rüşdi Bey (2.)	1892-1894	1.250
11	Mustafa Atıf Bey	1894-1895	1.250
12	Ahmed Raif Efendi	1895-1896	1.250
13	Ahmed Hamdi Efendi	1896-1896	1.250
14	Mehmed Arif Efendi	1896-1900	1.125
15	Mustafa Abdullah Bey	1900-1900	1.125
16	Abdülmaruf Avni Efendi	1902-1904	1.125
17	Ahmed Hilmi Efendi	1904-1904	1.125
18	Mustafa Asım Bey	1904-1906	1.125
19	Halid Hüsrev Efendi	1906-1907	1.125
20	Ahmed Rüşdi Efendi	1907-1908	1.125
21	Mehmed Faiz Efendi	1909-1910	1.125
22	Cemil Efendi	1910-1912	1.125
23	Ahmed Şükrü Efendi	1912-1914	1.125
24	Mustafa Vasfi Efendi	1914-1915	1.125

Tablodan da anlaşıldığı üzere Akçadağ kaymakamlarının maaşlarında düzenli bir düşüş olduğu görülmektedir. Üçüncü sınıf bir kaza olması hasebiyle bu sınıfta görev yapabilecek intihapnameye sahip olan kaymakamlarca idare olan Akçadağ kazası için ilk başta 1.350 kuruş olarak takdir edilen kaymakam maaşı,

⁷⁷ Tablo için şu kaynaklar kullanılmıştır: BOA., DH.SAİDd., 3/932; 4/502; 10/431; 10/981; 76/43; 95/157; 107/113; 112/459; 113/449; 150/213; 150/277; BOA., İ. DH., 781/63510; 824/66395; 882/70353; 967/76421; 1184/92634; 1270/99856; 1310/39; 1515/59; BOA., DH. MKT., 1746/63; 1854/28; 190/78; 2338/28; 2583/12; 1709/68; BOA., A.MKT.MHM., 685/70.

1881 yılından sonra 1.250'ye ve son olarak 13 Mart 1897'den sonra da 1.125 kuruşa düşürülmüştür.⁷⁸ Bunun sadece Akçadağ'a has bir durum olmadığı ifade edilebilir. Zira Osmanlı Devleti aldığı borçları ödemekte sıkıntıya düştüğünde memurlarının maaşında kesintiye giderek çözüm bulmaya çalışmıştır. Bu çerçevede memur maaşlarından 1879 yılında % 10 ve 1880 yılında da % 30'a yakın bir kesintiye gitmiştir.⁷⁹ Bu işlem, genel itibariyle bütün memurlar için uygulanmıştır. Maaşların bu şekilde azalması, görevli mülkî amir olarak kaymakamlar için daha iyi maaş alabilecekleri başka kaza merkezlerine yönelme sonucunu da doğurmuştur. Zira aldıkları maaşların miktarı hem yapılan kesinti miktarını hem de mazuliyet ve diğer emeklilik maaşını doğrudan etkilemiştir. Ma'mûratü'l-azîz vilayeti dâhilindeki kaza kaymakamlarının tamamı aynı maaşı almışlardır. Kaymakamların maaşının diğer üst ve alt kademedeki memurlara olan oranını göstermesi adına aşağıdaki tablo hazırlanmıştır.⁸⁰

Tablo 8

Ma'mûratü'l-azîz Vilayeti, Malatya Sancağı ve Akçadağ Kazasındaki Görevli Mülkî Amirler ile Diğer Memurların Aldıkları Maaşlar

Vilayet Dâhilindeki Görevi	Maaşı (kuruş)	Malatya Sancağındaki Görevi	Maaşı (kuruş)	Akçadağ Kazası Dâhilindeki Görevi	Maaşı (kuruş)
Ma'mûratü'l-azîz Valisi	15.000	Muhasebeci	1.800	Mal Müdürü	450
Malatya Mutasarrıfı	5.850	Tahrirat Müdürü	1.240	Sandık Emini	360
Hısn-ı Mansur Kaymakamı	1.250	Tahrirat Müdürü	880	Kaza Kâtibi	160
Behesni (Besni) Kaymakamı	1.250	Kalemi Meclis-i İdare Kâtibi	520	Hekimhan Nahiye Müdürü	480
Akçadağ Kaymakamı	1.250	Nüfus Memuru	500	Kürne Nahiye Kâtibi	296
Kâhta Kaymakamı	1.250	Sandık Emini	450	Kürecik Nahiye Müdürü	240

Tabloya göre Akçadağ kaymakamı kazadaki memurlar arasında en yüksek maaşı alırken bir üst kademede bulunan mutasarrıf ve vali ile bazı sancak memurlarından daha düşük maaş aldığı görülmektedir. Akçadağ kaymakamlarının mesleğin başında ve sonlarındaki gelir durumunu görebilmek adına özlük dosyalarına ve emeklilik işlemleri ile ilgili tutulan muhasebe

⁷⁸ Mehmed Arif Efendi'nin mesleki gelişim tablosuna bakıldığında 13 Mart 1897 tarihinden önce 1.250 kuruş olan maaşının bu tarihten sonra 1.125 kuruşa indirildiği görülmektedir. BOA., ŞD., 987/52.

⁷⁹ Kırmızı, *a.g.e.*, s. 209.

⁸⁰ BOA., ŞD., 2523/1.

kayıtlarına bakmakta fayda vardır. Bu konuyu örnekleme adına Ahmed Raif Efendi'nin mesleki gelişim tablosu aşağıda paylaşılmıştır.⁸¹

Tablo 9

Akçadağ Kaymakamı Ahmed Raif Efendi'nin Mesleki Gelişim ve Maaş Durumu

Görevi	Maaşı (kuruş)	Görev Yaptığı Tarihler	Görev Yaptığı Süre	Boşta Kaldığı Süre
Suşehri Kaymakamlığı	1.500	22 Eylül 1866-14 Nisan 1868	1 yıl 6 ay 23 gün	
Boşta Kaldığı Süre		15 Nisan 1868-23 Eylül 1869		1 yıl 5 ay 9 gün
Lâdik Kaymakamlığı	1.500	24 Eylül 1869-22 Aralık 1870	1 yıl 3 ay 19 gün	
Osmancık Kaymakamlığı	1.500	13 Ocak 1871-12 Mayıs 1872	1 yıl 4 ay	
Boşta Kaldığı Süre		13 Mayıs 1872- 13 Mart 1873		10 ay 1 gün
Gerede Kaymakamlığı	1.500	14 Mart 1873 -11 Haziran 1875	1 yıl 2 ay 29 gün	
Düzce Kaymakamlığı	1.500	12 Haziran 1875- 17 Nisan 1876	10 ay 5 gün	
Boşta Kaldığı Süre		18 Nisan 1876-30 Eylül 1881		5 yıl 5 ay 13 gün
Düzce Kaymakamlığı	1.250	31 Eylül 1881- 17 Kasım 1881	1 ay 17 gün	
Boşta Kaldığı Süre		18 Kasım 1881 - 17 Ocak 1882		2 ay
Zir Kaymakamlığı	1.215	18 Ocak 1882-22 Haziran 1883	2 yıl 5 ay 5 gün	
Bala Kaymakamlığı	1.215	23 Haziran 1883- 29 Kasım 1886	2 yıl 5 ay 7 gün	
Kalecik Kaymakamlığı	1.250	30 Kasım 1886- 12 Ekim 1890	3 yıl 10 ay 13 gün	
Boşta Kaldığı Süre		13 Ekim 1890-20 Kasım 1890		1 ay 8 gün
Mihalıççık Kaymakamlığı	1.215	21 Kasım 1890-3 Haziran 1891	6 ay 14 gün	
Boşta Kaldığı Süre		4 Haziran 1891- 16 Haziran 1891		12 gün
Ovanuz Kaymakamlığı	(?) 1.215	17 Haziran 1891- 4 Mayıs 1892	10 ay 18 gün	
Boşta Kaldığı Süre		5 Mayıs 1892-12 Ekim 1892		5 ay 8 gün
Senforlu Kaymakamlığı	(?) 1.250	13 Ekim 1892-11 Nisan 1894	2 ay 6 gün	

⁸¹ BOA., ŞD., 1106/77.

Osmanlı Son Döneminde Kaza İdare Yapısı ve İdarecileri: Akçadağ Kazası Örneği...

Boşta Kaldığı Süre			12 Nisan 1894-29 Mayıs 1894		1 ay 16 gün
Hıs-nı	Mansur	1.250	30 Mayıs 1894-8	1 yıl 2 ay 10	
Kaymakamlığı			Ağustos 1895	gün	
Boşta Kaldığı Süre			9 Ağustos 1895-		12 gün
			21 Ağustos 1895		
Akçadağ		1.250	22 Ağustos 1895-	4 ay 19 gün	
Kaymakamlığı			9 Ocak 1896		
Toplam				20 yıl 7 ay 29	6 yıl 2 ay 7
				gün	gün

Tablodan anlaşıldığı üzere Ahmed Raif Efendi, mesleğine kaymakam olarak başlamış ve emekli oluncaya kadar eşdeğer bir statüde görev yapmaya devam etmiştir. Toplam hizmet süresine bakıldığında boşta geçirdiği sürenin toplam hizmet süresinin 1 / 4 oranından fazla olduğu dikkati çekmiştir. Ortaya çıkan bu sonuç dönemin kaymakamlarının görev yerinden ayrılışını müteakip yeni bir yer bulmak gibi zor bir süreç ile yüzleştiklerini ve bunu önleyebilmek adına becayiş denilen karşılıklı yer değiştirme usulü ile boşta kalmanın önüne geçmeye çalıştıklarını göstermiştir. Kaymakamların aldığı maaş oranının en azından Ahmed Raif Efendi için 1.215-1.500 arasında değiştiği ve mesleki kıdem ile orantılı olarak –genel uygulamanın aksine- artış kaydetmediği anlaşılmaktadır. Maaş oranları üzerinde daha ziyade kazanın tabi olduğu vilayetin hangi sınıf düzeyinde olduğunun etkili olduğu ifade edilebilir.

Kaymakamlara maaş dışında tayinde ve çeşitli görevlendirmelerde harcırah denilen bir de yolluk ödenmiştir. Harcırah, gidilen mesafenin saat olarak hesaplanması ile ortaya çıkan meblağ ile orada geçirilen zaman dikkate alınarak hesaplanmış ve ödenmiştir. Kaymakamlar bir yerden bir yere tayin edildiklerinde ayrıldıkları yerden harcırahını almışlardır. Örneğin Mehmed Rüşdi Efendi'ye ilkinde 1.206 kuruş⁸², ikincisinde 214 kuruş⁸³, Mustafa Atıf Bey'e 223 kuruş⁸⁴, Mustafa Abdullah Bey'e 1.039 kuruş⁸⁵, Abdülmaruf Avni Efendi'ye 237 kuruş 30 pare⁸⁶ ve son olarak Mehmed Faiz Efendi'ye 1.039 kuruş⁸⁷ harcırah ödenmiştir.

Kaymakamlar -diğer devlet memurlarında uygulandığı üzere- görevdeyken maaşlarından tekaüd yani emekli keseneği olarak % 5 ve mazuliyet için % 1 oranında bir kesinti uygulanmıştır. Yapılan kesinti, kaymakamların

⁸² BOA., DH. MKT., 1746/63.

⁸³ BOA., DH. MKT., 190/78; BOA., DH.SAİDd., 10/769.

⁸⁴ BOA., DH. MKT., 190/78; BOA., İ.DH., 1310/39.

⁸⁵ BOA., DH. MKT., 2338/28.

⁸⁶ BOA., DH. MKT., 2583/12; BOA., DH.SAİDd., 113/449.

⁸⁷ BOA., DH. MKT., 1709/68; BOA., DH.SAİDd., 112/459.

emeklilik işlemlerini de yürüten *Mülkiye Tekatüd Sandığı*'na gönderilmiştir. Kaymakamların hizmet durumlarına göre hak ettikleri emekli maaşları bu kurum tarafından hesaplanarak resmi işlemlerden geçirilmiştir. Emeklilik işlemleri için bazı kurallar uygulanmıştır. Kaymakamlar genellikle emekli edildiği zaman kendilerine belli bir emekli maaşı bağlanmıştır. Bu maaş, mazuliyet (geçici olarak meslekten uzak kalma) ve emeklilik (tamamen meslekten ayrılmak) şeklinde cereyan etmiştir. Mazuliyet süresinin toplam görev süresi içerisinde önemli bir süreye tekabül ettiği incelenen görev kayıtlarından anlaşılmıştır. Örneğin Ahmed Raif Efendi'nin toplam hizmet süresine bakıldığında boşta geçirdiği mazuliyet süresinin toplam hizmet süresinin 1/4 oranından fazla olduğu dikkati çekmiştir. Kayıtlara yansıyan toplam hizmeti olan 26 yıl 10 ay 6 günlük hizmetinin 6 yıl 2 ay 7 gününü mesleğinden uzakta geçirmiş olması ve neredeyse her görev yaptığı mahalden ayrılışını müteakip bunu tekrar etmesi, bu durumun teamüle dönüştüğünü ortaya koymaktadır.⁸⁸ Mehmed Arif Efendi ise 32 yılı aşkın bir hizmet süresinin neredeyse yarısını mazul olarak geçirmiştir.⁸⁹ Bu örneklerden yola çıkılırsa, Akçadağ özelinde bir kaymakamın ortalama görev süresinin 1/4-1/2 oranında mazul olarak geçtiği ifade edilebilir. Bu durumda geçirilen sürenin de emeklilik için sayıldığı görülmektedir. Yani kaymakamlar için maaş kaybı söz konusu olmasına karşın özlük hakları bakımından bir kayba sebebiyet vermediği anlaşılmaktadır. Mazul olarak emekliliğe ayrılmışlarsa genellikle son maaşlarının yarısı, eğer vefatları söz konusu olmuşsa aldıkları emekli maaşları aile fertleri dikkate alınarak genellikle bunun yarısına tekabül edecek şekilde düzenlenmiştir. Yapılan ödemelerde bazı şartlar aranmıştır. Bunlar erkek çocuklar için 20 yaş ve kız çocuk ile eş için evleninceye kadar ödenecek şekilde emekli maaşı oranı ve süresi belirlenmiştir. Emeklilik işlemine tabi tutulan kaymakamlardan görev süresi, son aldığı maaş, aile bireylerinin sayısı ve bağlanan emekli maaşı gibi durumları tespit edilenlere dair hazırlanan tablo aşağıda verilmiştir.⁹⁰

Tablo 10

Akçadağ Kaymakamlarının Mazuliyet ve Emeklilik Aşamasında Aldıkları Maaşlar

Kaymakamın İsmi	Toplam Görev Süresi	Son Aldığı Maaş (kuruş)	Emekli Maaşı (kuruş)	Aile Bireylerinin Sayısı
Ahmed Raif Efendi	26 yıl	1.250	625	Mazul (Belirtilmemiş)
Mehmed Arif Efendi	30 yıl	1.125	565	Mazul (Belirtilmemiş)

⁸⁸ BOA., ŞD., 1106/77.

⁸⁹ BOA., ŞD., 987/52.

⁹⁰ Tablo için kullanılan kaynaklar şunlardır: BOA., ŞD., 1081/90; BOA., ŞD. 1014/41; BOA., ŞD., 1106/77; BOA., BEO., 909/68122; BOA., DH. MKT., 2491/57.

Osmanlı Son Döneminde Kaza İdare Yapısı ve İdarecileri: Akçadağ Kazası Örneği...

Mehmed Arif Efendi	30 yıl	1.125	282	Annese ve eşi
Bekir Efendi (vekil)	16 yıl	625	210	Üç erkek ve iki kız çocuğu
Mustafa Safvet Efendi (vekil)	25 yıl	625	59	Sadece eşi

Tablodan anlaşıldığı kadarıyla iki türlü emeklilik işlemine tabi tutulan kaymakamlar olmuştur. Mazulen emekli olanların diğerlerine nazaran daha iyi bir maaş aldığı söylenebilir. Ahmed Raif Efendi'ye mazuliyet maaşı bağlanması için Şûrâ-yı Devlet'e havale edilen dosyası görüşülmüş ve karara bağlanmıştır. Buna göre adı geçen kişinin toplam hizmeti 26 yıla yakındır. Usulü gereği son görev yaptığı yerdeki maaşının yarısı kendisine ödenecektir. Bu da 625 kuruşa tekabül etmektedir. 8 Şubat 1897 tarihli İrade ile mazulen emekli edilmesine karar verilmiştir.⁹¹ 32 yılı aşkın bir hizmet süresinin neredeyse yarısını pasif görevdeyken geçirmiş olan Mehmed Arif Efendi'ye emekli maaşı olarak 565 kuruş bağlanmıştır. Böylece 14 Şubat 1901 tarihinde emekli olması sağlanmıştır. Anlaşılan o ki adı geçen kişinin bu tarihten sonra da görevi devam etmiştir. Fakat bu sefer hastalığı görevine engel teşkil etmiştir. Mehmed Arif Efendi'nin hastalığı dolayısıyla görevine devam edemeyeceği ifade edilmiş ve birikmiş beş aylık maaşının tam olarak, bu tarihten sonra ise yarısının ödenmesi gerektiği 31 Mayıs 1901 tarihinde nezaretten vilayete bildirilmiştir. Buna ek olarak onun yerine vekâlet eden kişiye de kalan yarısının ödenmesi yoluna gidilmesi istenmiştir.⁹² Mehmed Arif Efendi mazuliyet maaşı ile emekli edildikten sonra 8 Temmuz 1908 tarihinde vefat etmiştir. Ailesi (annesi ve eşi) 23 Temmuz 1908 tarihinde emekli maaşı ile ilgili talepte bulunmuştur. Bu sefer mazuliyet maaşının yarısı oranında bir maaş annesine (141 kuruş) ve eşine (141 kuruş) bağlanmıştır. 282 kuruş olarak bağlanan maaş arkada bıraktığı kadınların evlilik yapması durumunda kesilmesi şartıyla 8 Eylül 1908 tarihinde onaylanmıştır.⁹³ Son görev yeri olan Akçadağ kaymakam vekilliğini 625 kuruş maaş ile yürütürken vefat eden ve toplam hizmet süresi 16 yıl olan Bekir Efendi'nin ailesine bağlanan maaş şöyledir: Üç erkek oğlu (kişi başı 42 kuruş) ve iki kızı (kişi başı 42 kuruş) için toplam 210 kuruşluk maaş bağlanmıştır. Maaşlar, erkekler için 20 yaşına kadar kızlar için ise evleninceye kadar ödenecek şekilde düzenlenmiştir.⁹⁴ Görevindeki 25. yılını dolduran Akçadağ Kaymakam Vekili Mustafa Safvet Efendi'nin görevi

⁹¹ BOA., İ. TKS., 6/39.

⁹² BOA., DH. MKT., 2491/57; BOA., İ. TKS., 11/26.

⁹³ BOA., ŞD., 1081/90.

⁹⁴ BOA., ŞD., 1014/41.

başında vefat etmiş olması dolayısıyla eşi Hafize Hanıma 59 kuruş emekli maaşı bağlanmıştır.⁹⁵

2.4. Kaymakamlar Hakkındaki İşlemler: Şikâyetler, Soruşturmalar ve Taltifler

Kaza kaymakamlarının görevleri dolayısıyla bazı sorunlar yaşanmış ve bunların bir kısmı da soruşturmalara konu olmuştur. Bunda onların kişisel gelişimleri yani karakterleri de etkili olmuştur. Kaymakamların Akçadağ'da görev almadan önce yüzleştiği olayların mahiyetini bilmeden haklarındaki şikâyet ve soruşturmaların tam olarak anlaşılması mümkün olmayacaktır. Bundan dolayı Akçadağ kazasının kaymakamlar marifetiyle idare edildiği tarihten itibaren karşılaştıkları ya da bir şekilde muhatap oldukları büyük felaket ya da olaylara dair şöyle bir tablo ortaya çıkmıştır:⁹⁶

Tablo 11

Akçadağ Kazasında Meydana Gelen Doğal Afet ve Önemli Olaylar

Tarih	Meydana Gelen Doğal Afet/Olay	Neticesi
15 Nisan 1891 -24 Nisan 1891	Asayiş Olayı	Akçadağ'ın Hançerli köyünden silahlı yüzden fazla kişi geceleyin kaza hükümet konağının altındaki hapisaneyeye baskın düzenlemiş ve cinayetle suçlanan iki adamlarını buradan alıp götürmüşlerdir. Üzerlerine gönderilen askeri birliklerle de çatışan bu kişilerden 8'i ölü, hapisaneden kaçırılanlar dâhil bir kısmı da yaralı olarak ele geçirilmişlerdir.
2-12 Mart 1893 -12 Ağustos 1893	Deprem	Malatya ve Akçadağ Depremi neticesinde kaza merkezi ve köylerinde 8 kişi ölmüş, 149 ev tamamen yıkılmış, 147'si ağır hasar almıştı. 1 Cami ve 1 mescit ağır şekilde zarar görmüştü. Ayrıca yüzlerce hayvan da telef olmuştur. Akçadağ Depremi
14 Mayıs 1894	Kolera salgını	Darende'den Akçadağ'ın Ketokale köyüne sirayet eden kolera 10 gün içerisinde 15-20 evin olduğu köye bulaşmış ve 18 hasta ve 15 vefata sebebiyet vermiştir. Bu köye gidip gelenler yüzünden kazanın tamamına bulaşmış kabul

⁹⁵ BOA., ŞD., 911/47.

⁹⁶ Tablo için kullanılan kaynaklar şunlardır: BOA.,Y.PRK. AS., 71/33; BOA., Y. PRK. UM., 33/71; BOA.,Y. A. HUS., 246/25; 279/4; 339/31; BOA., Y. MTV., 219/28; 76/81; BOA., A. MKT. MHM., 552/2; BOA., BEO., 409/30621; 172/12844; 208/15547; BOA., DH. MKT., 2058/63; BOA., HR. TH., 165/47; BOA., DH. TMIK. M., 1/7; Naim Ürkmez, 1896-1897 Akçadağ Dümüklü Hadisesi, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, TAED-64, 2019, 337-354.

Osmanlı Son Döneminde Kaza İdare Yapısı ve İdarecileri: Akçadağ Kazası Örneği...

5 Kasım 1895	Ermeni Olayları (Akçadağ)	edilerek karantina başlatılmıştır. (özellikle Fırat Nehrine bulaşmaması için tedbir alınmıştır) Akçadağ ekradı Darende kazasına hücum ile Hristiyan ahaliye ait evler ve çarşının tamamını ateşe vermişlerdir. Bununla birlikte evlerindeki eşyalarını da çalmışlardır. Daha sonra Müslüman evlerine de aynı şeyi yapmaya başlamışlardır. 2.500'den fazla Ermeni halk sokaklarda üç gündür çıplak, aç ve susuz kalmışlardır. Eşkiyanın bir kısmı yakalanmıştır. Devam eden çatışmalar neticesinde Müslümanlardan 60 erkek ölmüş ve 56'sıda yaralanmıştır. Ermenilerden de 470 erkek ve 2 kadın olmak üzere 472 ölü ile 35 erkek yaralanmıştır. 8 Müslümanın da cesedi yakılmıştır.
6-7 Kasım 1895	Asayiş Olayı	3-4 bin Akçadağ ekradının tekrar Darende kasabasına hücum ederek çarşının büyük bir kısmı, 30 kadar Ermeni evini yakmışlardır. Bu hücumlarında bir hayli eşyayı da çalmışlardır. Ayrıca muhacirlerden de 6 kişiyi öldürmüşler, 15 kadarını yaralamışlardır. Ermenilerden de 50 kadar ölü ve yaralı bulunduğu Darende kaymakamı tarafından bildirilmiştir.
10 Ocak 1896	Asayiş Olayı	Dümüklü köyündeki Aleviler, Sünni olan Sarıhacı ve Nipek köylerine saldırmış ve 6 kişi hayatını kaybetmiştir. Devam eden süreçte Dümüklü köyünde sayıları hızla artan Alevilerin askerlere ve tahsildarlara karşı olan tavrı dolayısıyla yeni çatışmalar yaşanmış ve aralarında Dümüklü Ali ve diğer ileri gelenleri olmak üzere toplamda 118 kişi hayatını kaybetmiştir. Olayın tarafları olan kişiler yargılanmıştır.
16 Temmuz 1901	Asayiş Olayı	Akçadağ ahalisinden 500'den fazla eşkıya Elbistan ve köylerine hücum etmişlerdir.

Tablodan da anlaşıldığı üzere bir kaza idaresinin üstesinden kolay kolay gelemeyeceği doğal afetler ve olaylar yaşanmıştır. Kazanın toplumsal yapısında ciddi yaralar açan bu gelişmeler, halkın geleceğe dair umutlarını kırarken Müslim/gayrimüslim halk arasındaki ayrışmayı artırmış ve dolayısıyla toplumsal birlikteliği büyük oranda zedelemiştir. Kaymakamların çabalarına rağmen kısmen başarı sağlanmış ise de kaza sınırları dâhilindeki asayiş olayları tamamen önlenememiştir. Haliyle kaymakamlar hakkındaki şikâyet ve soruşturmaların sayısını artırmada söz konusu gelişmelerin payı büyük olmuştur. Kaymakamların bazı konularda yaptıkları ya da yap(a)madıklarından dolayı şikâyetler olmuş ve bunların içinden bazıları soruşturmaya konu edilmiştir. Kaymakamlar hakkındaki şikâyet ve soruşturmaları örneklendirmek üzere seçilenler aşağıda verilmiştir.

Mustafa Mirza Efendi hakkında ahaliye eziyet etmek, kazanın güvenliğini tehlikeye düşürmek ve aşar ihale sürecini kötü yönetmek iddiaları üzerine

soruşturma açılmış ve görevine son verilmiştir.⁹⁷ Mehmed Reşid Efendi'nin Kürecik nahiyesi dâhilinde bulunan bazı köylerdeki yol mükellefi olup, bunu yevmiye üzerinden para vererek muaf olmak isteyenlerin günlük 10 kuruş hesabıyla 5 günlük 50'şer kuruşun toplanmasının ilan edildiğini, kaymakamın topladığı parayı zamanında teslim etmediği ve yapılması gereken köprü ile yollara gereğince ihtimam göstermediği gerekçesiyle vilayet idare meclisinin 29 Eylül 1885 tarihli kararı hükmünce görevden alınmasının uygun olacağı dile getirilmiştir. Ayrıca adı geçen 3.400 kuruşun teslim edilmesi ve mahkeme masrafı olan 260 kuruşun da kendisinden tahsil edilmesine karar verilmiştir. Bunun üzerine hakkında soruşturma açılmış ve ihtiyaten işten el çektirilmiştir. Bu süreçte kendisi Malatya üzerinden İstanbul'a hareket etmiştir. 7 Eylül 1885 tarihli Şûrâ-yı Devlet kararında adı geçen kişinin İstanbul'a gelmesine gerek olmadığı ve gerektiğinde kendisinin çağrılacağını, gerek duyulmazsa gıyaben yargılanacağı kaydedilmiştir.⁹⁸ Yerine eski Midyat kazası kaymakamı Mustafa Hilmi Efendi, 26 Ekim 1885 tarihinde tayin edilmiştir.⁹⁹ Ahmed Raif Efendi'nin azil sebebi olarak bazı köylüler arasındaki kargaşanın büyümesine engel olmaması, bundan dolayı karışıklığa sebebiyet vermesi, kanunlara itaat etmemesi ve uygunsuzluk yani liyakatsizlik gösterilmiştir. Görevden alınmış olması dolayısıyla maaş tahsisinde bazı tereddütler hâsıl olmuşsa da bu konuda lehine karar çıkmıştır.¹⁰⁰ Mazulen emekli edilmesine ve son aldığı maaşın yarısı oranında maaş bağlanmasına karar verilmiştir.¹⁰¹ Kaymakamlık hakkının da saklı olduğu, ileride isterse tekrar görev alabileceği de dile getirilmiştir. Bunun üzerine adı geçen kişi, 10 Temmuz 1897 tarihinde Bolvadin kaymakamlığına tayin edilmiştir.¹⁰²

Soruşturmaların uzun sürmesi dolayısıyla kaymakamların mağdur edildiği sonuçlar da ortaya çıkmıştır. Bunlardan birisi Hüsrev Halid Efendi ile ilgilidir. Kendisi Akçadağ'da kaymakamken arazi meselesi dolayısıyla iki köyün (Tatarkuban Uşağı ve Kasım Uşağı) çatıştığı, 72 evin yandığı ve eşyalarının çalındığı, altı kişinin öldüğü, bununla birlikte yaralananların da olduğu kaydedilmiştir. Kendisi hakkında Akçadağ'dan Edremit'e tayin edildikten sonra soruşturma açılmıştır. Hakkında açılan soruşturma üzerine geçici olarak işten el çektirilmiştir. Altı ay sonrasında ise azledilerek hakkında adli soruşturma da açılmıştır. Bu olaya Malatya mutasarrıflığı ve Ma'mûratü'l-azîz valiliği de

⁹⁷ BOA., İ.DH., 781/63510.

⁹⁸ BOA., ŞD., 2496/2; 2501/36.

⁹⁹ BOA., İ.DH., 967/76421.

¹⁰⁰ BOA., BEO., 869/65131.

¹⁰¹ BOA., ŞD., 1106/77; BOA., BEO., 909/68122.

¹⁰² BOA., İ. DH., 1349/11.

müdahil olduğu halde kendisinin Edremid kazasına yapılan tayin işinin bekletildiğini ve dolayısıyla mağdur edildiğini, olaya karışanların da genel af ile salıverildiğini 17 Ağustos 1908 tarihinde Şûrâ-yı Devlet'e hitaben yazdığı dilekçede arz etmiştir. Buna ek olarak on iki ayda vilayet ve nezaret arasında dolaşan evrakın, on aydır da Şûrâ-yı Devlet'te bekletildiğini ve toplamda 22 aydır dosyasının karara bağlanmadığını ifade etmiştir. Mevcut durumun kendisini büyük bir ekonomik sıkıntıya soktuğunu ve dosyasının bir an evvel karara bağlanmasını talep etmiştir.¹⁰³ Soruşturmayı yürüten Ma'mûratü'l-azîz vilayeti yetkilileri, kaymakam ve onunla hareket eden Malatya ve Harput Jandarma Binbaşlıları Rıza ve Ali Haydar Efendilerin suçlu oldukları yönünde kanaat bildirmiştir.¹⁰⁴ Hüsrev Halid Efendi, nihayet iki buçuk sene sonra Malatya mahkemesinden aldığı takipsizlik kararıyla soruşturmada sızılarak yeniden kaymakam olmaya hak kazanmıştır. 5 Eylül 1909 tarihinde 2.500 kuruş maaşla Kudüs sancağındaki bir kazaya tayin edilmiştir.¹⁰⁵

Kaymakamların azil sebeplerini göstermesi açısından Mustafa Abdullah Bey'in de Akçadağ kaymakamlığı esnasında hal ve davranışlarındaki tabloya bakmakta fayda vardır. Şûrâ-yı Devlet'e de yansıdığı kadarıyla isnat edilen karakter ve davranışları şöyle kaydedilmiştir:

- Mesaisi esnasında sokak aralarında dolaşarak bir çocuk gibi ötekine berikine bulaşmak.
- Köylü kadınlara tasallut etmek.
- Mahkemeye hücum ederek hâkimleri tahkir etmek.
- Memurlar ile buradaki halkın aleyhinde gerçek dışı bazı anlamsız işaretler yaparak makamına yakışmayacak davranışlarda bulunmak.
- Köylü çocuklarıyla tarlalarda oyun oynamak.
- Sefahate saparak makamının gerektirdiği ağırlığı taşıyamamak.

Yukarıda özetle aktarıldığı üzere adı geçen kişinin 1869-1870 doğumlu olduğu dikkate alındığında Akçadağ'da görevli olduğu zaman dilimi 29-30 yaşlarıdır. Bu açıdan bakıldığında genç yaşta olduğu anlaşılacaktır. Uygunsuz davranışları münasebetiyle vali tarafından defalarca uyarıldığı kayıtlara yansımıştır. Fakat bunların herhangi bir etkisinin olmadığı ve tek çarenin başka yere tayin edilmesi olduğu dile getirilmiştir.¹⁰⁶ Hatta bu durumundan dolayı aşiretler tarafından namus kaygısıyla öldürülebileceğine de dikkat çekilmiştir. Mustafa Abdullah Bey'in karakter olarak bu makamı taşıyamadığına kanaat

¹⁰³ BOA., ŞD., 3054/64.

¹⁰⁴ BOA., DH. MKT., 1177/55; 1196/17.

¹⁰⁵ BOA., DH.SAİDd., 150/277; BOA., İ. DH., 1470/17.

¹⁰⁶ BOA., DH. MKT., 2420/97.

edilerek görevine 3 Aralık 1900 tarihinde son verilmiştir.¹⁰⁷ Adı geçen kişi davranışlarının yanlışlığını kabul ve ıslah-ı nefis ile tekrar kaymakamlık talebinde bulunmuştur. Buna bir de mahkemeden aldığı takipsizlik kararını da eklemiştir. Talebi, Şûrâ-yı Devlet'te görüşülmüş ve yukarıda sayılan davranışlardan uzak kalması şartıyla bir daha kaymakam olmasına 17 Eylül 1901 tarihli karar ile onay verilmiştir.¹⁰⁸

Akçadağ'a tayin edilen Asım Bey, Harput'taki görevindeyken yaşanan Ermeni tehciri ve bununla ilintili diğer mevzular dolayısıyla Şûrâ-yı Devlet kararıyla soruşturmaya konu olmuştur.¹⁰⁹ Vilayetten, Dâhiliye Nezareti'ne 6 Haziran 1916 tarihinde gönderilen şifreli telgrafa istinaden ve açılan soruşturma sonucunda 25 Haziran 1916 tarihinde Asım Bey'in Akçadağ'daki görevine son verilmiştir.¹¹⁰

Kaymakamlar görev sürelerine ve mesleki kıdemlerine göre taltif edilebilmişlerdir. Bunun için görevlerindeki başarıları yeterli görülmüştür. Mustafa Hilmi Efendi'nin "tahsilat ve hususât-ı sairece müşâhid olan mesa'î ve ikdamatından dolayı müstehâk-ı taltifât-ı âlî olmasından dolayı" uhdesine rütbe-i salise tevcihi hakkında Ma'mûratü'l-azîz 'den 4 Aralık 1887 tarihinde sunulan teklif, Sadarete intikal etmiş ve 5 Nisan 1881 tarihli İrade ile onaylanmıştır.¹¹¹ Benzer şekilde Hakkı Efendi'nin "asayiş ve inzibât-ı mahallinin idâme ve muhafazası emrinde müşahid olan hüsn-ı hizmet ve gayretine mebni" Ma'mûratü'l-azîz vilayetinden taltif için teklif yazısı gönderilerek uhdesine rütbe-i salise tevcihi iletilmiştir. Teklif, 8 Nisan 1892 tarihli İrade ile onaylanmıştır.¹¹² Benzeri bir süreç, Mustafa Abdullah Bey için de işletilmiştir. Herhangi bir gerekçe ifade edilmeden diğerleri gibi onun da salise rütbesiyle taltif edilmesi teklif edilmiştir.¹¹³

SONUÇ

Osmanlı taşra idaresinin kaza ölçeğindeki bir örneğini ortaya koyan bu çalışma ile meclisli idare sisteminin Akçadağ gibi yönetimi zor, aşiretlerin kuvvetli olduğu bir yerleşim biriminde bile hayata geçebildiği görülmüştür. Buna

¹⁰⁷ BOA., DH. MKT., 2446/35.

¹⁰⁸ BOA., BEO., 1707/128020; BOA., DH. ŞFR., 253/91.

¹⁰⁹ BOA., ŞD., 1500/6; BOA., DH. ŞFR., 55/209.

¹¹⁰ BOA., DH. ŞFR., 522/52.

¹¹¹ BOA., DH. MKT., 1487/41; BOA., İ. DH., 1074/84274.

¹¹² BOA., İ. DH., 1262/99141.

¹¹³ BOA., DH. MKT., 2345/3; 2349/116.

rağmen kaza idaresinde sorunların yaşandığı ifade edilebilir. Kazada İdare Meclisi'nin teşekkülü ve zamanla kurumsal yapıya bürünmesi, merkezi hükümetin meclisli idare yapısının taşradaki tezahürü olarak değerlendirilebilir. Kazanın özellikle 1871 yılından sonraki mülkî idarî sınırı, köy/nahiye bağlanması yahut ayrılması şeklinde değişime uğramıştır. Bunun dışında önemli bir değişiklik olmamıştır.

Osmanlı Devleti'nin Tanzimat reformlarının taşradaki birer temsilcisi olarak kaymakamların biyografilerine dair ulaşılan bilgiler ışığında denilebilir ki Akçadağ kaymakamları büyük oranda tecrübe sahibidirler. Mülkî amir yetiştirmeyi amaçlayan Mülkiye Mektebi mezunu olan kaymakamların bildikleri diller ve tabii tutuldukları uygulamalı eğitim süreci sonucunda ihtiyaçları olan teorik ve pratik donanımı büyük oranda aldıkları söylenebilir. Buna rağmen Akçadağ özelinde görevleri ya da şahsi karakterleri dolayısıyla bazı kaymakamlar şikâyetlere ve soruşturmalara konu olmuştur. Yenileşme döneminin vatandaş açısından en önemli kazancı olarak ifade edilebilecek olan dilekçe hakkı, şikâyet amacıyla sıklıkla kullanılmış ve bazı kaymakamların görevlerinden alınmasına uzanan bir süreci başlatabilmiştir. Vatandaş için hak olarak tanımlanan bu gelişme, Akçadağ özelinde kaymakamlar için baş ağrıttıcı bir unsura dönüşmüştür.

Dönem içerisinde görev yapan valiler ve mutasarrıflarda olduğu üzere, kaymakamlarda da görev süresi ortalaması oldukça kısa olmuştur. Burada görev yapan kaymakamların çeşitli sebeplerle yer değiştirdiği kaydedilmiştir. Görev süresinin kısa olması ve çeşitli gerekçelerle her an görevden alınabilme durumu, kazada uzun soluklu projelerin hayata geçirilme ihtimalini düşürmüştür. Zira bir idarecinin atandığı yeri tanınması bile önemli bir zaman dilimini gerektirirken burada görev yapan kaymakamların büyük bir kısmı buna fırsat bulamadan ya görevden alınmış ya da yer değiştirmiştir. Görevden almaların büyük oranda geçici olduğu anlaşılmaktadır. Zira bu şekilde görevine son verilenlerin birçoğu, mahkmeden lehlerine aldıkları karardan sonra aynı unvanla başka kazalara tayin edilmişlerdir.

KAYNAKÇA / REFERENCES

A. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Sadaret Mektubî Kalemî Mühimme Evrakı (A.MKT. MHM.), 552/2; 678/2; 682/8; 685/32; 685/45; 685/70.

Bâb-1 Âli Evrak Odası Tasnifi (BEO.), 41/3067; 172/12844; 208/15547; 409/30621; 655/49071; 869/65131; 909/68122; 1707/128020;

Danyal TEKDAL

3045/22831; 3401/255018; 3521/264021; 4396/329675; 4420/331463;
4451/333792; 4455/334093; 4460/334456; 4489/336632;
4495/337068; 4597/344703; 4616/346162; 4621/346549.

Dâhiliye Nezâreti İdârî Kısım Belgeleri (DH. İD.), 183/13; 183/42.

Dâhiliye Nezâreti Mektûbî Kalemî Belgeleri (DH. MKT.), 190/78; 229/70;
831/85; 874/9; 1177/55; 1196/17; 1313/82; 1336/46; 1367/32;
1487/41; 1709/68; 1715/31; 1729/15; 1731/94; 1746/63; 1854/28; 1889/57;
1915/108; 1936/39; 2052/6; 2058/63; 2064/55; 2338/28; 2345/3;
2349/116; 2420/97; 2446/35; 2491/57; 2498/103; 2547/1; 2583/12;
2638/23.

Dâhiliye Nezâreti Sicill-i Ahvâl Defterleri (DH. SAİDd.), 1/676; 3/932; 4/142;
4/502; 10/431; 10/769; 10/981; 18/249; 76/43; 76/183; 93/391; 95/157;
96/163; 107/113; 112/459; 113/449; 150/213; 150/277.

Dâhiliye Nezâreti Şifre Kalemî Belgeleri (DH. ŞFR.), 55/209; 253/91; 481/126;
522/52; 626/155; 645/75; 656/119; 657/70.

Dâhiliye Nezâreti Tesrî-i Muamelât ve Islâhat Komisyonu Muamelât
(DH.TMIK.M.), 1/7.

Hariciye Nezâreti Tahrirat (HR. TH.), 165/47.

İrâde Dâhiliye (İ.DH), 606/42216; 781/63510; 824/66395; 826/66538;
882/70353; 967/76421; 1074/84274; 1175/91899; 1184/92634;
1223/95731; 1228/96144; 1262/99141; 1270/99856; 310/39;
1324/32; 1334/59; 1338/35; 1348/16; 1349/11; 1373/35;
1390/21; 1400/4; 1421/18; 1426/26; 1439/4; 1470/17;
1470/75; 1471/69; 1481/18; 1496/44; 1507/20; 1515/59.

İrâde Hususi (İ. HUS.), 72/11.

İrâde Tekaüd Sandığı (İ. TKS.), 6/39; 11/26.

İrâde Şûrâ-yı Devlet (İ.ŞD), 63/3692; 83/4906.

Maârif Nezâreti Mektûbî Kalemî (MF. MKT.), 460/7.

Meclis-i Vâlâ (MVL.), 646/109.

Şûrâ-yı Devlet (ŞD.), 636/13; 911/47; 987/52; 1014/41; 1081/90; 1106/77;
1456/40; 1459/43; 1459/46; 1459/51; 1460/38; 1463/3; 1467/7;
1500/6; 2496/2; 2501/36; 2523/1; 2598/26; 2942/60; 3054/64.

Yıldız Perakende Arzuhal ve Journaller (Y. PRK. AZJ.), 23/46.

Yıldız Perakende Askeri Marûzât (Y. PRK. AS.), 71/33.

Yıldız Sadâret Hususi Marûzât (Y. A. HUS.), 246/25; 279/4; 339/31.

Yıldız Mütenevvî Marûzât Evrakı (Y. MTV.), 76/81; 219/28.

Yıldız Perakende Umûm Vilayetler Tahriratı (Y. PRK. UM.), 33/71.

B. Sâlnâmeler

SDA (Sâlnâme-i Devlet-i Aliyye), H.1285 (M. 1867-1868); H.1286 (M.1869/1870); H.1287 (M.1870/1871).

SVM (Sâlnâme-i Vilâyet-i Ma'mûratü'l-azîz), H.1301 (M.1883-1884); H.1302 (M.1884-1885); H.1305 (M.1887-1888); H.1307 (M.1889-1890); H.1310 (M.1892-1893); H.1312 (M.1894-1895); H.1325 (M.1907-1908).

SVD (Sâlnâme-i Vilâyet-i Diyarbekir), H. 1286 (M.1869-1870) – H.1300 (M.1883) arası salnameler.

TCDS (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Sâlnâmesi), 1924-1925, Matbaa-i Amire, İstanbul 1926; 1926-27, Matbuat Müdüriyeti Umumi, İstanbul 1927; 1927-28, Matbuat Müdüriyeti Umumi, İstanbul 1928; 1928-29, Matbuat Müdüriyeti Umumi, İstanbul 1929.

C. Araştırma ve Kaynak Eserler

Akman, E. (2021). *Siverek, Şehir, Mekân ve İnsan*. Çizgi Kitabevi.

Aksın, A. (2019). Osmanlı Döneminde Harput'un (Ma'muratü'l-aziz) İdari Yapısı. A. Aksın, Y. Haykır ve F. Yıldırım (Ed.), *Tarih Yolunda Bir Ömür Ergün Öz Akçora Armağanı* içinde (Cilt I) (s.397-408).Hiper Yayın.

Coğrafi, Ekonomik, Sosyal, Kültürel ve Tarihi Yönleriyle Malatya 1996. Malatya Valiliği Yayınları.

Cuinet, V. (1891). *La Turquie D'Asie (Geographie Administrative Statistique Descriptive et Raisonnee de Chaque Province de L'asie – Mineure)* (Cilt II). Paris.

Çadırcı, M. (1997). *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*. TTK Yayınları.

Çetinkaya, M. A. (1968-69). *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler* (1860-1923) (Cilt 3). Mars Matbaası.

- Davison, R. H. (1997). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform* (Cilt I). (Osman Akınhay, Çev.).Papirüs Yayınevi.
- Diyarbakır Salnameleri 1286-1323(1869-1905) (Cilt I-II-III). Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Doğru, H. (1995). *XVIII. Yüzyıla Kadar Osmanlı Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Görüntüsü*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Düstûr. Tertip I (Cilt I). Defa-i Sâniye. İstanbul Matbaa-i Amire. 1282.
- Engelhardt (1999). *Tanzimat ve Türkiye*. Kaknüs Yayınları.
- Ertaş, M. Y. (2012). Tanzimat Döneminde Beşiri Kaza Müdürlüğü. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 25-36.
- Gögebakan, G. (2002). *XVI. Yüzyılda Malatya Kazası (1516-1560)*. Malatya Belediyesi Kültür Yayınları.
- Işık, A. (1998). *Malatya (1830-1919)*. Kurtiş Matbaacılık.
- İnalçık, H. (2018). *Osmanlı İdare ve Ekonomi Tarihi*. İsam Yayınları.
- Karagöz, M. (2003). *XVII. ve XVIII. Asırlarda Malatya Kazası (1650- 1750)*. Karizma Yayınları.
- Karagöz, M. (2021). Tanzimat'tan cumhuriyet'e taşra teşkilatında malatya (1839-1924). *İctimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 238-275. <https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.999941>
- Kılıç, S. K. (2005). 1864 vilayet nizâmname'si'nin tuna vilayetinde uygulanması ve mithat paşa. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 24(37), 99-111. https://doi.org/10.1501/Tarar_0000000198
- Kırmızı, A. (2007). *Abdülhamid'in Valileri-Osmanlı Vilayet İdaresi 1895-1908*. Klasik Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2008). *Türkiye Teşkilât ve İdare Tarihi*. Cedit Neşriyat.
- Ortaylı, İ. (2010). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*. Timaş Yayınları.
- Ürkmez, N. (2019). 1896-1897 Akçadağ Dümüklü Hadisesi. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 64, 337-354. <https://doi.org/10.14222/Turkiyat4093>
- Seyitdanlıoğlu, M. (1996). Yerel Yönetim Metinleri (VI): 1871 Vilayet Nizâmname'si ve Getirdikleri. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 5(5), 89-103.

Osmanlı Son Döneminde Kaza İdare Yapısı ve İdarecileri: Akçadağ Kazası Örneği...

Torun, F. S. (2012). Osmanlı Taşra İdaresinin Yeniden Yapılanma Süreci (1842-1876). *Karadeniz Araştırmaları*, 32, 81-97.

URL-1 <http://akcadag.gov.tr/tarih> Erişim tarihi: 05.02.2022.

URL-2 <http://www.hekimhan.gov.tr/genel-bilgi> Erişim tarihi: 04.04.2022

Yapıcı, S. (2014). *Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Malatya (1869-1908)*. Malatya Kitaplığı Yayınları.

Zürcher, E. J. (2000). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi* (7.Baskı). İletişim Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

During the Tanzimat period, the Ottoman Empire implemented many reforms upon the necessity. As a complement to many of the innovations it carried out in the central structure, it also organized some administrative reforms in the provincial organization. With the regulation dated 1871, which is one of them and the provincial organization was shaped to a large extent, the administrative structure was graded as province, sanjak, district and township. Since it is not possible to examine the change in each level as a whole, it is seen as a way out to reach some conclusions through the selected samples. For this purpose, with this study, which aims to see the reflections of the administrative reforms that took place at the district level, the fifty-year administrative structure of the Akçadağ district between the years 1870-1920 and the developments regarding the administrators were revealed.

In this study, in addition to the development and change in the administrative structure of Akçadağ, which was administered by district governors, until the Republic, it was aimed to reveal the profile of the administrators in all aspects. Akçadağ county was included in the new administrative structure as of 1870 in parallel with the Ottoman Empire in general. District governors have been appointed here from the center. Their expenses such as salaries and subsistence were met from the central budget. It was observed that the district governors had difficulties in Akçadağ due to their administrative duties. It can be stated that, together with the characteristic features of the district governors, the fact that Akçadağ has a wide geography, the security events caused by the tribes living here, the natural disasters and epidemics that occurred, and the Armenian events that took place in this process were largely effective. The district governors, who were expected to deal with all these, sometimes showed acumen and went to the problems, and sometimes became a part of the problem and lost their job. Due to the aforementioned problems, it was generally not possible to work here for a

long time. The fact that thirty-five district governors and nearly ten deputy district governors took office over a fifty-year period can be shown as a concrete example of the instability in the administrative structure. Due to this situation, it can be determined that the district governors do not dare or find the opportunity to undertake long-term projects.

Assuming that the district governors cannot manage the district alone, it should be considered normal for some individuals and institutions to be involved in the administrative process. Administratively, they were accompanied by the district administrative council, as well as other officials such as sub-district managers, naib, property manager, land registry clerk, population officer, ballot box trustee and telegraph officer. Their upbringing and administrative experiences were influential in the administrative decisions of the district governors. For this reason, his previous duties, birth dates, educational status, appointment and relocation procedures, and developments such as retirement, salary, investigation and punishment were examined in detail from many aspects. District governors are graduates of the Civil Service School, which trains civil administrators to a large extent. Almost all of them speak French as well as Turkish. His duties before and after Akçadağ were generally as the district governorship. Their salaries have decreased over time instead of increasing. It can be thought that the negativities in the general economic situation of the Ottoman Empire were effective in this. Those who have passed away on duty or who have completed a certain period of time and retired are generally given a pension according to the number of members in their family. Apart from this, those who were temporarily terminated from their jobs were given half of their last salary and put on hold. At the end of almost every appointment, it was reflected in the records that the period of exemption took place. The total period of disability occurred between 1/2-1/4 of the term of office. In order not to be exposed to this, the bakaish method was generally preferred. Complaints have been made about some of the district governors, and some of them have been the subject of investigation. As a result of the investigation, those found guilty were dismissed. On the other hand, there were also those who were rewarded for their success in the profession. Akçadağ, which was administered by the district governors carrying out their duties in the aforementioned conditions, was transferred to the Republic as a district of Malatya.

EKLER

Ek 1. Akçadağ kazasının merkezi olan Arga ve Sultansuyu Çiftliği'nden görünüm. (Kaynak: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Erişim Tarihi: 19.02.2022).

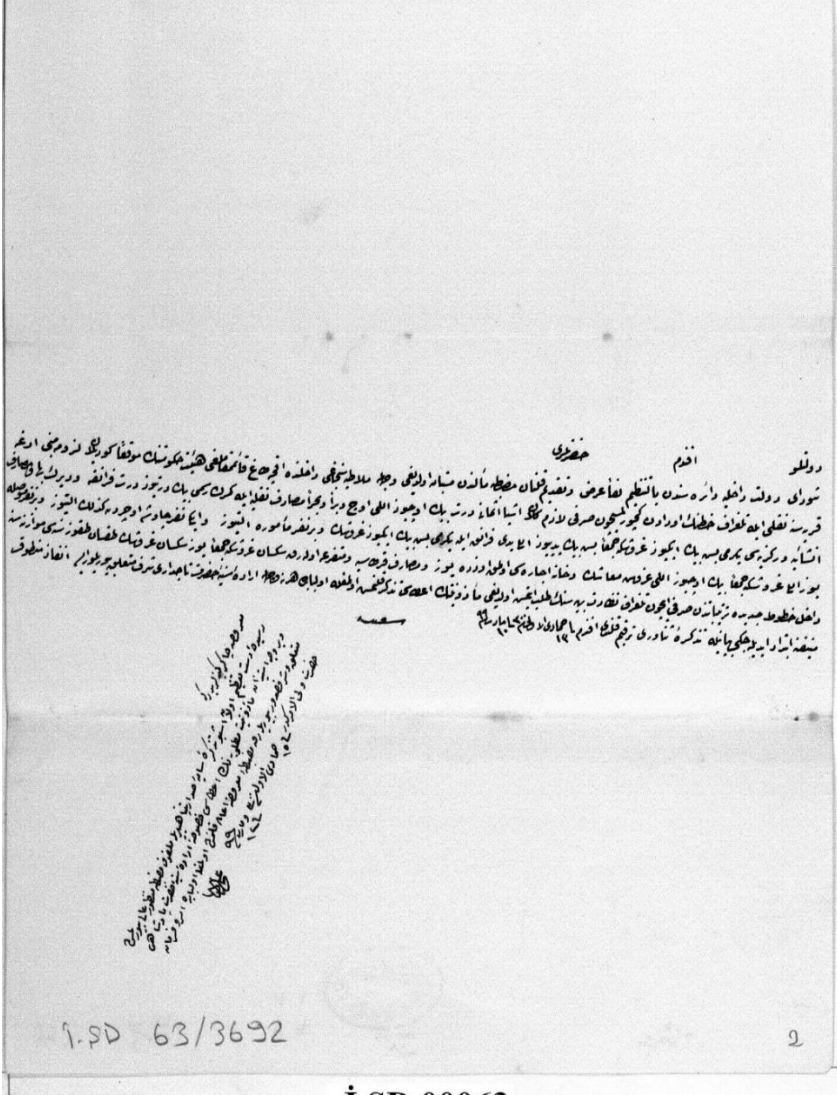

سۇلتان سۇيۇق چىقىشلىق ھىساۋونى

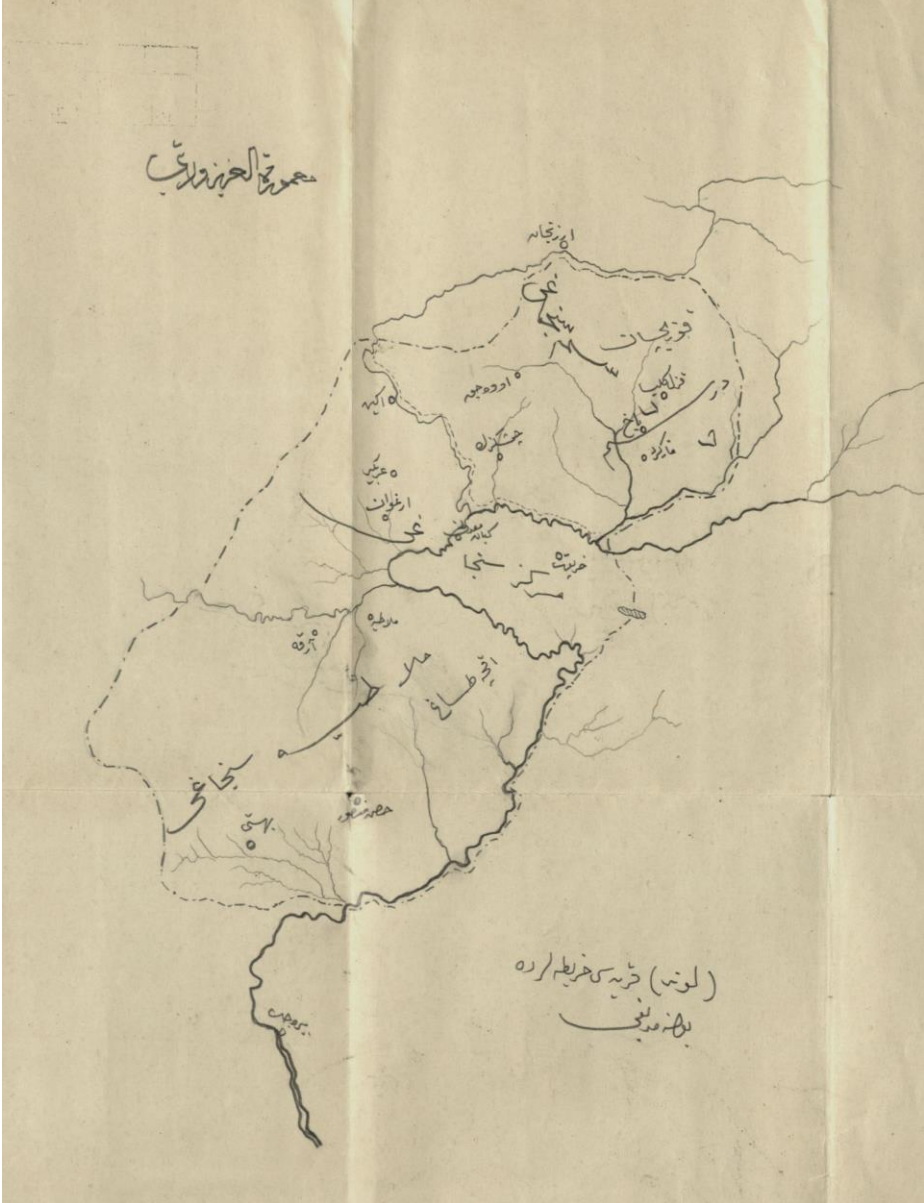

چىقىشلىق مەركەزى ھالدا ئارقا ۋە سۇلتان

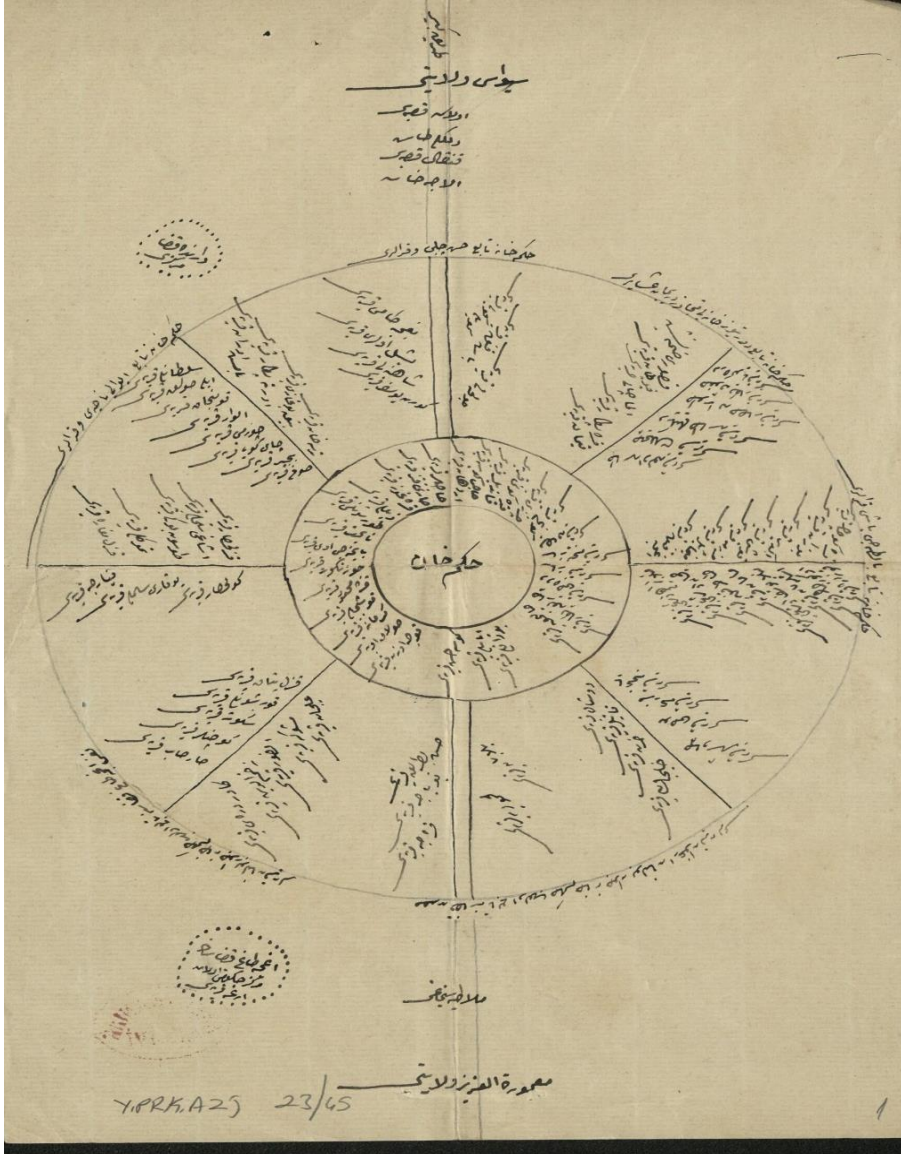
Ek 2. Akçadağ kaza merkezinin Arga'ya taşınmasına dair 24 Mart 1883 tarihli İrade-i Seniyye. (BOA., İ. ŞD., 63/3692)

Ek-3. Ma'mûratü'l-azîz Vilayeti 1891 Yılı İdari Haritası (BOA., ŞD., 2598/26)

Ek-4. Hekimhan nahiyesinin kazaya dönüştürülmesi yahut Akçadağ kazası merkezi yapılmasını konu edinen yazının ekinde sunulan Hekimhan'ın sahip olacağı yerleşim birimlerini gösterir 1893 yılına ait kroki (BOA., Y. PRK. AZJ., 23/46)

Y.PRK.AZJ.00023.00046.001

Osmanlı Son Döneminde Kaza İdare Yapısı ve İdarecileri: Akçadağ Kazası Örneği...

Ek 5. Vali, mutasarrıf ve kaymakam gibi mülkî amir yetiştiren Mekteb-i Mülkiye-i Şahane binası ile öğretmen ve öğrencileri toplu görünüm. (Kaynak: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Erişim Tarihi: 19.02.2022).

